

3^{me} ANNÉE.

Nº 3. 1925

STUDENSKYJ VISTNYK

JOURNAL DE L'UNION NATIONALE DES ASSOCIATIONS D'ÉTUDIANTS D'UKRAINE

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСТНИК

РІЧНИК III. — БЕРЕЗЕНЬ — Ч. 3. 1925.

П Р А Г А.

Зміст.

<i>Володимир Мартинець. Масарик і Чеське національне відродження</i>	1
<i>Мирон Коновалець. З життя та діяльності Т. Г. Масарика.</i>	7
<i>І. О. Бочковський. Т. Г. Масарик і студентство</i>	10
<i>Давро Миронюк. * * *</i>	14
<i>Лука Луців. Голос чеської критики про Шевченка за його життя. (У 111-у річницю народження й 64-у річницю смерті Т. Г. Шевченка)</i>	15
<i>«Батьки» і «діти» (Анкета «Студ. Вістника»). П. Проф. Леонід Білецький.</i>	21
<i>ІІІ. Академик Др. Степан Смаль-Стоцький</i>	24
<i>Меріям. Уривок</i>	26
<i>Михайло Роцахівський. Чеські хори</i>	27
<i>З життя українського студентства. (Дописи з місць).</i>	31
<i>Петро Палійчук. З теки економічного референта.</i>	36
<i>О. К—ий. Українська Господарська Академія в Подебрадах.</i>	38
<i>Б. Терен. Фейлстон</i>	40
<i>ЦЕСУС, (Звідомлення Управи Цесус-а).</i>	42
<i>З життя чужоземного студентства</i>	43
<i>Наші кооперативні організації в Празі.</i>	44

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСТНИК

(STUDENSKYJ VISTNYK)

журнал Центрального Союзу Українського Студентства („ЦЕСУС“)

Річник III.

Березень, 1925. Прага.

Ч. 3.

Володимир Мартинець.

Масарик і чеське національне відродження.

Масарик — це ідеолог чеського національного відродження. У цьому його великість. Гаслом його життя від ранньої молодості було: самостійність чеської нації. До тої цілі йшов він усіма шляхами: як професор, як філософ, як публіцист і як політик. Кожда його думка і кожний його чин були в ім'я національного ідеалу.

Нарід був підставою, змістом і ціллю його творчості. Людське життя, котре хвилювалось навколо нього, не дозволяло йому замкнутись у відірваному, окремому світі ученого, вено стало йому за об'єкт його філософії. Філософія Масарика це передовсім філософія реального життя, в якому виступає людина у всіх своїх життєвих формах: як індивід, сім'я, класа, нарід і людність. Людина у своїй життєвості, стже змістово об'єктивна дійсність, ставши змістом практичної філософії Масарика, визначила заравом характеристичні її риси і провідні її кличі. Перший з них це: і н т е л е к т у а л і з м, який наказує відбивати емпіричний і позитивний світ у правдивому його виді. Не метафізика, не постика, а об'єктивна наука, побудована на логічних законах розуму і емпіричному ґрунті, після Масарика повинна мати владу у колективному життє. Наука, побудована на емпіричному ґрунті, об'єктивне знання дійсности людського життя викликає стремління піднести це життя на вищий ступінь. Лише цим шляхом може відбуватися його напраща. Бажаання напраща життя зроджує другу рису філософії Масарика: а к т и в і з м. Активізм пропашував він не лише словом, а і ділом; Масарик — це невичерпаний працівник на суспільному полі в різних ролях: як професор, журналіст, політичний організатор, посол, культурний діяч і т. д. Впливом інтелектуалізму й активізму стала третя риса творчости Масарика: р е а л і з м. Реалізм виступив до безпощадної боротьби з пасивним романтизмом і не-

ресадним історизмом дотеперішнього національного світогляду чеського загалу, які поза обожанням минувшини і сентиментальними мріями про майбутнє визволення не мали позитивного змісту відносно теперішності. Фетишизації бувальщини протиставив Масарик пізнання теперішності; пануванню чуття — владу розуму, пасивності — творчу працю.

Нарід був пружиною і підставою творчості Масарика і був її ціллю. Вся творчість Масарика є призначена для найширших кругів народу з освітньо-виховною метою і в тому лежить її значіння. Нарід став і змістом його творчості; філософія Масарика має чисто національний характер: її зміст — це чеська проблема, її ціль — це визволення чеського народу.

А все-ж Масарик, в якого філософії згадані три ідеї мають рішачу роль, не пускається в крайності. Приймаючи як основу своєї творчості одні ідеї, він не негує в цілості їм протилежних, противно — бере з них все корисне для зазначеної собі цілі. В його філософії є невимущена гармонія між інтелектом і чуттям, між релігією і наукою, між теорією і життям, між реалізмом і історизмом, між націоналізмом і інтернаціональними стремліннями, між індивідом і колективом. У синтезі протилежностей, у гармонійному злученню і упорядкованню хаотичних суперечностей Масарик виявив свій великий талан. Однак домінуючі у нього ідеї: інтелектуалізм, реалізм і активізм — це три ключі, якими він вів чеський нарід шляхом національного відродження.

Ці ключі конкретизувалися у цілому ряді подрібних ідей, які творять собою ідеологію і методику визвольної боротьби чеського народу. В них Масарик зсинтезував і науково опрацював всі позитивні ключі, якими будили чеський нарід до визволення його великі попередники: Гус, Колляр, Шафарик, Палацкі, Гавлічек і ин. Ці ідеї це катехизм визволення чеського народу. Однак не лише чеського... Вони можуть служити підставою катехизму відродження кожного поневоленого народу. В цьому лежить значіння Масарика для людскости.

«Тямка любови до батьківщини — каже Масарик — мусить бути продумана і усвідомлена. Хто любить батьківщину, мусить також знати, що повинен робити». «Все зло, яке є, не походить з тіла, тільки з духа, а тому дух потребує освіти й удосконалення». «Малий нарід тільки той, в якого малі думки». «Правда повинна бути кожному з нас так святою, як Гусові». Цими словами проповідував Масарик владу розуму і науки. В них сконкретизована одна з провідних ідей його філософії: інтелектуалізм. В них давав Масарик підставу чеського відродження, звязуючи народню освіту з політичним і національним визволенням згідно з народними ключами: «Через освіту до свободи», «Знання це сила». Ідея інтелектуалізму воплотилася у сітні культурних і наукових організацій, у сотках приватних народніх і середніх

шкіл, які розсіяні по цілій чеській землі, були розсадниками народньої культури, були чільними бойовими відділами чеського національного відродження.

Знання однак вважає Масарик за силу лише тому, що воно має бути передумовою практичної діяльності людини. «Ніколи не було і нема ніякої практичної чинності без теорії, без згляду на те, чи була ця теорія ясно висловлена, чи ні. Відносно практики і теорії, то відношення їх таке, що кожда практика є заложена на теорії, а теорія родиться знова з практики». Науко — і розумовласть повинні служити цілям практичної діяльності; навідворіт, практична діяльність повинна підпорядковуватися науці, побудованій на логічних законах розуму. Об'єктивне знання реального життя, яке лучиться в практичну діяльність у ньому, створює zarazом бажання направи життя. «Змисл історії не є лише розумовий, але також моральний. В історії здійснюється наша туга і бажання удосконалення». Наука зроджує працю. В цьому Масарик переводить гармонійне злучення інтелектуалізму з активізмом.

«Позитивна любов батьківщини є чинна, зясована і свідомо програми праці. Чинна любов це повинність праці». «Любов є працею, працювитістю, є енергією. Праця, дійсна праця ставляє опір тим безчисленным ворогам малим, дрібним, буденним, тим мікробам зла і біди фізичної і моральної.» «Працюймо самі й не чекаймо, що за нас і для нас працюватиме віденський уряд, чи хтось инший». Тут висловлена друга складова часть творчости Масарика: активізм. Тут розширений народний чеський клич: «В праці і науці є наше спасення». Тут продовжена думка Гавлічка: «Давніше мужі умцрали для батьківщини, для добра свого народа; ми однак з тої причини будемо жити і працювати». Тут опер Масарик відродження і визволення нації на власних її силах і праці, поборюючи тим самим дотеперішну пасивність, зроджену і основану на мріях і надіях на чужу поміч.

«Однак праця, дійсна праця — каже Масарик — є праця мала, дрібна, буденна. Правдивим працівником є той, хто уміє робити річч малі, буденні, конечні. Дрібна праця є дійсно практична, конкретна, життєва; великі героїчні вчинки звичайно живуть у фантазії і «ін абстрактно». Утопізм поборюється дрібною працею. В обсервації того, що нікого не займає, у робленню того, що всім є конечно, — у тому герої будучности. Дотепер є їх однак мало. Люде скорше жертвують життям, аніж працювали-би.» «Досі люде стидались праці і стидаються, — а стидаються власне тої дрібної праці, праці незначної, непоказної, не хвилюючої. Досі люде жили більш спортом, як працею — тепер настає доба дрібної праці. Дотеперішній романтизм праці мусить уступити реалізму. Працю не виконують тільки герої, але

також люде малі і понижені, про яких історія ще не вміє опові-
дати.» «Чоловіка дійсно модерного і поступового пізнаєш після
працьовитости. Чоловік дійсно модерний — це працівник.» «Світ
стоїть і стояв на дрібній, систематичній, продуманій і постійній
праці, а не на настроях». Це ідеї, які воплотилися у сіті націо-
нально-громадських організацій, побудованих на дрібній систе-
матичній праці цілих мільйонів людей. Це ідеї, на яких стоять:
«Besedy», «Spolky», «Jednoty», «Svazy» «Ustředi», «Sokoly», «Kam-
peličky», «družstva», «sdružení» і т. д. На тих ідеях сотворено
поодинокі суспільні цеголки, з яких побудована ціла національна
чеська будівля — нація. Це ідеї, котрими пересякнутий кожний
індивід у національним чеським муравлищу. Це ідеї, на яких
розвивається індивід, а рівночасно з ним колектив. В тих ідеях
заложена гармонійна синтеза індивідуалізму і колективізму.

«Пізнавай завжди і скрізь річи та їх ядро. Розвиток не є
першою необхідністю для духа, але річи самі; розуміється, що
до їх основи належить також розвиток, однак досліджування
й увагу не слід зупиняти довго на історичних змінах. Перевага
історизму може мати навіть на людську вдачу некорисний вплив,
викликаючи неясність і нерішучість у життєвих потребах.». Людина
починає губитися постійно в уяві руху і зміни.» Це
продовження і уформлення Масариком думок Гавлічка: «Мені
куди миліший живий чеський юнак, ніж усі ці старославянські
боги, що їх повигадував Колляр». Це воплочення третьої провідної
ідеї: реалізму. «Факти, а не історія — каже Масарик — факти,
а не розвиток є гаслом реалізму». Реалізм є висловом національ-
но-творчого позитивізму. Реалізмом приводив Масарик до зна-
чіння дійсність. впроваджуючи на місце минувшини — тепе-
рішність. Реалізм має за ціль доказати, що найкращі традиції
є для нації без значіння при кволости сучасности. Реалізмом
видана боротьба історичному романтизмові з його безплідною
фетишизацією чеської старовини, з його пасивністю, нехтуван-
ням новочасно-політичного та суспільного поступу, й аморфністю
теперішности. Тим то на місце історичного права на визволення
чеського народу, яке — згідно з загальною тоді узнаним у світі
принципом — виставляли чеські політичні діячі, що були тоді
у проводі суспільного чеського життя, поставив він природне
право на визволення чеської нації, яке опирається на реальній,
теперішній життєвій дійсності й її потребах. Тим то Масарик
пропагував природне право народів на свободу, видвигнене давно
Паляцьким, котрий, називаючи його «справжнім правом при-
роди», мотивував його тим, що «природа не знає ніяких наро-
дів — панів і наймитів». У тому значіння Масарика не лише
для чеської нації, але для всіх поневолених народів, передусім,
для тих, які історичного права на своє визволення не можуть
видвигнути.

Реалізм однак на тому не обмежився. Реалізм, як говорить Масарик, «не є й не хоче бути партією, лише партією, він є напрямом, метою». Реалізм, ставши світоглядом і метою полі-



Валіш
Л.Т. 1922

Портрет з „Masarykův Sborník“ roč. I., seš. 1.

тичної праці, оснований на категоричнім імперативі розуму й опертий на реальнім ґрунті сучасности, просяк й охопив ціле чеське суспільне життя. «Звідси і політична програма реалізму— каже Масарик: передовсім рішучі суспільні реформи, просвітня

праці, внутрішня політика»: Реалізм зв'язаний з демократизмом і з соціальністю; його ціллю було втягнути всі шари народу до суспільно-творчої праці. Тому в його програмі стоїть соціалізація науки і соціалізація політики. «Реалізм — після Масарика — це спроба знаціоналізувати всю науку і філософію; реалізм хоче зробити науку доступною для всіх кругів народу. Реалізм є протестом проти монополії освіти; реалізм хоче наукову й філософську освіту соціалізувати». «Соціалізація чеської політики є продовжуванням національно-відродних думок.» Це «значить сьогодні працювати для тих, кого ми досі виключили з культурної роботи; ми мусимо думати і працювати з ними і для них». «Суспільна справа є передовсім також справою чеською». «Напроти старого режиму аристократичного спорту у філософії, мистецтві, етиці і політиці, також у релігії, наступає нова доба демократичної праці, праці — говорю — не лише фізичної, але і духовної, нової праці на всіх ділянках». В той спосіб реалізм став школою суспільного думання, став кузницею національного відродження і свободи.

Під кличем реалізму, активізму й інтелектуалізму йшла дрібна національно-молекулярна праця Чехів. Під цими кличами охоплювала безпрограмову і безладну національну масу доцільна зорганізованість і суспільна молекулярність. Ці кличі внесли у чеське життя ясну програму. Під цими кличами перевелася повна кристалізація нації, що й передрішало свободу тої нації. Чехи завдяки Масарикові зрозуміли, а зрозумівши — зреалізували ідею Гавлічка, для котрого находилася вона у сфері мрії: «Оскільки ми хочемо бути вільними, як нація, то мусимо насамперед нацією бути».

Масарик не лише перевів гармонію у співвідношеннях між індивідумом — горожанином та колективом — нацією. Таку-ж гармонійну синтезу перевів він між чеською нацією та людськістю, а то шляхом втягнення чеського національного ідеалу в рамці вселюдського ідеалу, побудованого на вселюдській моралі. Тим способом національному організмові дав душу, а національні стремління чеської нації злив зі загально людськими стремліннями. Національна проблема чеського малого народу не давала Масарикові ніяких надій на остаточне її розв'язання у формі визволення того народу і самостійного його існування, побудованого на успіхові фізичної боротьби проти насилля, і то навіть при стремліннях найінтензивнішого розвитку національного організму згідно з кличами активізму, реалізму й інтелектуалізму. Малий нарід, яким є чеський, повинен — після нього — стати героєм у моральному світі, коли він засуджений на загибель у фізичній боротьбі. «Проти впливів чужого духа нема иншого засобу, як протиставити впливи свого духа». «Не так важне, скільки нас, як важне те, які ми є». «Самостійність не втримає

народу — каже Масарик — нарід мусить утримати самостійність, а це може осягти тільки його мораль і освіта». Не «ненависть до ворога», але «вселюдське братання» повинно стояти на прапорі визволюючоїся чеської нації. Сю мораль, яка має утримати самостійність чеської нації, підвищуючи чеський національний ідеал і злучуючи його зі стремліннями людства, дає Масарик своєму народові у формі опрацьованої етики гуманности — гуманізму, якого першими герольдами були: Гус, Чеські Брати і Коменські. «Бути людиною й у кожному бачити людину рівну собі — оце суть гуманізму». Признанням слušних прав другим, кладеться моральну основу під домагання тих же прав для себе. «Гуманність — пише Масарик — це чудовий клич, який сьогодні має те саме значіння, що в середньовічній добі слово — християнин. В цьому слові втілені всі сьогоднішні найкращі стремління й бажання людства». «Окремі люде почувають тугу до вселюдскости й таку тугу має кождий нарід, бажаючи злетіти вище свого національного виднокруга і зєднатися з цілим людством.» Ідея гуманности, яка зливає чеські національні стремління з загально-людськими, яка визначає чеському народові визначну роль у вселюдській історії і виводить його на світовий шлях, концентрує в собі всі провідні кличі філософії Масарика і завершує його світогляд.

Найбільше значіння Масарика є як ідеолога чеського національного визволення і національного чеського учителя. Ним може він бути і для всіх досі поневолених народів, доки кождий з них не видасть свого — Масарика.

Мирон Кошовалець.

З життя та діяльності Т. Г. Масарика.

Томаш Г. Масарик уродився 7. березня 1850 року в Годоніні на Мораві. Батько Масарика був спершу візником, а пізніше сторожем у цісарській економії. Хоч сам жив у тяжких матеріальних обставинах, проте він хотів забезпечити синові ліпшу будучність і віддав його по скінченні народньої школи до реальної школи в Густопечах. Після скінчення двох клас реальної школи Масарик мав вступити в учительську семінарію, щоб стати учителем. Але через свій молодий вік не міг бути одразу прийнятий. Через це батьки, не покладаючи великих надій на його педагогічну карєру, рішили зробити з нього ремісника й віддали малого Томаша в науку до слюсаря у Відні. Та монотонна слю-

сарська праця біля машини не припала йому до вподоби і він скоро втік звідси назад до дому. Після того батьки віддали сина в науку до місцевого коваля. У нього перебував малий Масарик два роки і мав вже відіхати до Відня на ковальський курс, та доля судила инакше.

За намовою одного з бувших його учителів з Густопеч, що в молодому хлопцеві відчував не абиякий хист і спосібність до науки, батьки рішили післати сина на дальшу науку. У 1865 році Масарик зложив іспит та вступив до другої класи гімназії в Моравськім Берні. Переконання згаданого учителя щодо хисту і охоти до науки його бувшого учня вповні справдилися.

Хоч Масарикові приходилось студіювати серед тяжких матеріальних відносин і витрачати багацько часу на те, щоб заробити на прожиття, проте він все-таки став одним з найкращих учнів у гімназії. Попри властиву шкільну науку Масарик ще працював над самоосвітою. У шостій класі він попав у конфлікт з директором гімназії, наслідком чого мусів залишити школу. Річ у тім, що Масарик мав часті суперечки з учителями, головню на релігійні теми, й навіть відмовився від участі в церковних обрядах, обов'язкових для школярів. Директор, беручи на увагу його успіхи в науці, хотів залагодити цей конфлікт та намовляв Масарика, щоб він залишив свої виступи проти шкільних постанов щодо релігійних формальностей. При тім заявив, що він сам не вірить у ті церковні церемонії, але з огляду на службові обов'язки мусить їх додержувати. Масарик, що слухав уважно промови директора, сказав на це: «Хто поступає проти свого переконання — той шахрай». Після цього інциденту Масарик мусів для закінчення середньої освіти виїхати до Відня.

У 1872 році Масарик скінчив з відзначенням віденську академічну гімназію. Мав намір вступити на Орієнтальну Академію, щоб приготувитись до консулярної та дипломатичної праці в східних краях. Але, побачивши, що двері цієї школи були відчинені для синів шляхтичів, залишив цей свій план та вступив на філософічний факультет віденського університету. Як студент брав живу участь у студентському життю і довгий час був головою віденського чеського студентського товариства, яке в час його головування стало осередовищем і для інших славянських студентських громад.

У році 1876 здобув докторат філософії за працю про «Істоту душі у Плятона». Для дальшої освіти переїхав до Липську в Німеччині, де зацікавився зі своєю будучою дружиною-студенткою К. Гаррик (Charles Garrigue) родом з Америки. Звідси вернув назад до Відня і тут докінчив свою габілітаційну працю: «Самогубство, як масова поява модерної цивілізації». По її укінченню виїхав до Америки, де одружився з панною Гаррик. У 1879 році була принята його габілітаційна праця, яка вийшла потім дру-

ком і придбала Масарикові пошану та признання серед наукового світа.

Два роки пізніше — при поділі Празького Університету на чеський і німецький, покликано Масарика надзвичайним професором на філософічний факультет. На тім новім становищі він згуртував коло себе всіх найактивніших чеських культурних робітників. Заложив науковий журнал «Атенеум», що мав критично розбирати наукові твори, як чеські так і чужі. Серед чеської суспільности йшов саме тоді гострий бій щодо короледворської і зеленогорської рукописи. На підставі язикових відхилень, як також хемічного розслідування фарб та ініціалів, доказали деякі чеські вчені, що ці рукописи є фальсифікати, й свої докази подали в Масариківськім «Атенеум». Тим своїм виступом стягнув на себе Масарик великий гнів значної більшости чеської суспільности, яка по тій причині розділилась була на два табори. Але ще частіше попадав Масарик в наслідок своєї прямолінійности і правдолюбности в конфлікт з австрійським правительством і урядом. По причині своєї громадської і політичної діяльности став він доперва після 18 років (замість після трьох), звичайним професором чеської «alma mater».

Коли пізніше припинилась полеміка з приводу згаданих рукописів, Масарик у 1891 році як посол увійшов до австрійського парламенту. Та незгоди в молодочеській партії змусили його зложити посольський мандат. У 1900 році зорганізувалась на основі Масарикових принципів і світогляду поступова партія — так звана реалістична. Її розвиткові посвятив він чимало праці й енергії. Крім цього Масарик провадив живу діяльність для освідомлення широких народніх мас. У 1907 році був обраний вдруге послом до австрійського парламенту. На парламентарній арені часто ставав в обороні покривджених народів, як Хорватів, Українців (промова з нагоди процесу М. Січинського).

Масарик написав ще до війни чималу кількість наукових та публіцистичних праць, головню з обсягу філософії, соціології та політики. Як важніші з них можна навести (крім вищевказаної габілітаційної праці) слідуючі: «Теорія конкретної логіки» (1885), «Класифікація і системи науки», «Чеське питання» (1895 р.), «Іван Гус» (1896 р.), «Карель Гавлічек» (1896 р.), «Церква і держава» (1898 р.), «Соціальне питання» (1898 р. — критична монографія про марксизм), «Ідеали гуманности» (1902 р. — популярний виклад основ світогляду Масарика), «У боротьбі за релігію» (1904 р.), «Наука і релігія» (1908 р.) та велика двотомова праця: «Європа і Росія» (1914 р. — один з найкращих творів світової літератури про російську проблему). Багато з його праць перекладено ріжними чужими мовами в тім числі деякі українською мовою. Свої публіцистичні статті містив Масарик головню в деннику «Час» і журналі «Наша Доба».

З вибухом війни Масарик виїхав за кордон, де став по стороні Антанти, бо при її помочі думав досягнути визволення свого народу. З початку перебував у Голляндії, пізніше в Італії, а звідси виїхав до Швайцарії. З нагоди святкування в Женеві в 1915 році свята Гуса зазначив у прилюдній промові свій погляд щодо відносин між чеським народом та австрійською монархією: «Між нами не може бути порозуміння; будь упадемо ми, будь Австрія». Належить згадати, що в тім саме році університет у Лондоні покликав Масарика на професорську катедру. Від свого виступу в Женеві почав він публично організувати визвольну акцію за кордоном. За його ініціативою покликано до життя два журнали для пропагування національно-визвольної думки чеського народу серед чужинців — один у Парижі під заголовком «Český národ» («La nation tchèque»), другий — у Швайцарії, п. з. «Československá Samostatnost». Заходом Масарика утворена була в Парижі «Народна Рада» (пізніше в Києві її філія).

Та Масарик не вдовольнявся самою пропагандою словом і пером, а узнав за конечне, щоб чеський нарід виступив збройно в обороні своїх прав. У тій цілі почав організувати у Франції, Росії та Італії чеські легіони. Свого часу виринув був між чеськими легіонами в Росії та Україні гострий спір на соціальнім тлі, що грозив їх розбиттям. Для полагодження конфлікту Масарик виїхав до Києва, а потім до Петрограду і Москви. Після большевицького перевороту виїхав до Америки, щоб і там зєднати прихильність міродайних чинників для визвольних стремлінь свого народу.

Двадцять осьмий падолист 1918-го року приніс овочі його довголітньої невсипучої праці і був її завершенням. Звільнений від кайданів нарід повпні оцінив неоспоримі заслуги свого Учителя і Вождя та звірив надалі свою будучину в його руки, вибравши свого «батенька» першим і досмертним президентом Чехословацької Республіки.

І. О. Бочковський.

Т. І. Масарик і студентство.

I.

Масарик і як учений та педагог, і як громадський та національний діяч завжди виявляв незвичайне зацікавлення для студентської спрзи.

Взагалі самий факт його появи в пражькому чеському університеті — можна вважати дійсно епохальним у житті чеського студентства.

Треба зазначити, що в старих австрійських університетах було чимало «казенного» бюрократизму та формалізму. Не було зовсім, або дуже мало, почуття інтимності і приятельського відношення між професурою та студентством. Переважав тип професора «*Hofrat'a*», що почувався рангово і науково якимсь непогрішним Зевсом супроти пігмейського студентського «плебеу». Професор «віщував» науку; студент мусів «безмолвствовать и внимать».

Масарик різко перекреслив ці класичні традиції педагогічно-наукового браманізму. І на викладах, а головню у семінарах, яскраво зазначив своє коллегіальне відношення до студентства, дивлючись на студента, як на молодшого співробітника, прислухаючись до його думки, закликаючи його до критичного відношення до своєї та наукової праці взагалі.

Його відношення до студента не було отже офіційальне, сухе. Воно не обмежувалося лише аудиторією та викладами. Масарик був справжнім приятелем та дорадником студентства. Він приймав живе участь у студентському життю. Щиро цікавився його соціальним та економічним положенням, його культурними прагненнями, громадською працею. Старався викликати серед студентства більше зацікавлення для мистецтва. Пропагував необхідність поширення спорту та загалом більшої уваги для фізичних умов існування студентів, додаючи цьому величезне значіння з погляду національної еволюції.

Хата Масарика й головню величезна його бібліотека завжди були до диспозиції студентства. За науковою порадою чи навіть у приватній якійсь справі кожний студент завжди міг звернутися до Масарика з певністю, що зустрінеться з найкращою волею, щирим зацікавленням та конкретною відповіддю на свої сумніви чи потреби.

Не диво отже, що Масарик був дуже популярний і шанований серед студентства, що його ідеологічний гуманітаризм та реалізм знайшли живий відгомін серед студіюючої молоді, не лише чеської, але і славянської загалом, що студіювала у Празі.

Таким чином професорська діяльність Масарика, головню його досліди і зясування чеського питання, зокрема ідеологічних основ новочасного чеського національного відродження, відбилася та залишила глибокий слід не тільки серед його чеських слухачів, але і серед південних Славян та навіть *галицьких Українців*, що після сецесії з львівського університету в більшій кількості студіювали на празькому університеті. Один з його тодішніх українських слухачів — д-р *Ів. Брик* написав гарні спогади про це в ювілейнім збірнику, що був виданий з нагоди 60. роковин уродин Масарика.

Не можу тут не згадати і про ті тяжкі, справді трагічні моменти, які довелося пережити Масарику як професору в звязку

з де-якими його громадськими виступами, що викликали величезне обурення серед націоналістичного загалу.

Під цим оглядом заслугує на увагу його рішучий протест проти антисемітичного забобону про неначеп то ритуальні вбивства з боку Жидів у зв'язку з відомим процесом Гільснера в 1899 році.

Весь «патріотичний» чеський загал проголосив його тоді за жидівського наймита та національного зрадника. Цей божевільний психоз захопив навіть студентство, яке спокушалось зірвати його виклади та навіть вигнати з аудиторії. Сам Масарик признає, що це були найтяжчі моменти в його життю, коли він мав уже спаквані річі та хотів назавжди виїхати за кордон.

Лише згодом чеський загал зрозумів свою похибку і несправедливість супроти того, хто, поборюючи національну темряву, в дійсности був найкращим чеським патріотом та національним діячем.

II.

Я схарактеризував тут відношення Масарика до студентства в його професорській діяльності та у приватному життї.

Цікаво буде для повноти цієї характеристики з'ясувати хоч загально його погляд на завдання студентства, на його, мовляв, професіональну, а далі і громадську працю.

З цього приводу Масарику доводилося не раз висловлюватися. Між иншим у статті «*O úkolech českého studentstva*» він майже програмово зясовує свої думки з цього приводу.

«Освіта та підготовка до життя — це — на його думку — головне завдання студіюючої молоді.» Конкретно це в першу чергу означає добру *фахову* освіту. «Гадаю, і для інтелігентної людини це є samozrozuměle, що фах, який він вибрав — має як найінтензивніше студіювати.»

Однак лише спеціальна, хоч би найкраща освіта, не є вистарчаючою. Для кожного студента є отже необхідна широка загальна освіта, передовсім в області історії та своєї літератури. «Кожний спеціаліст та освічена людина конче потрібує дбайливішого філософічного вишколення, щоб могли самостійно орієнтуватися щодо рухаючих сил теперішньої суспільности та щоб могли здобути обґрунтований життєвий світогляд.»

Велику увагу звертає Масарик на необхідність для студентства доброго *вивчення чужих мов*, головнo світових, що однаково потрібно як з огляду на поглиблення фахової освіти, так і загально-культурного рівня. Під цим оглядом він спеціально підкреслює значіння англійської мови і культури. «Англійська мова — каже він — не тільки найбільш поширена, але на ній є дуже багата і здорова поезія, наукова література є знаменита

та багата. Практичний та емпіричний дух Англіїців для нас — Славян — на мою думку — дуже корисний...»

Студентство мусить присвятити спеціальну увагу доброму ознайомленню з історією. «Ознайомлення з минушиною допомогло нам до відродження. Що нас відродило, те нас і утримує. Студіювання історії є zarazом чудовою підготовкою до політичної діяльності»...

Масарик підкреслює при цій нагоді величезне значіння знайомости з історією для політичної діяльності, вирішуючи далі питання про те, чи слід студентству займатися політикою.

Він слушно і переконуючо полемізує з тим, хто хотів би герметично ізолювати студента від політики та партій.

Студент-юрист останнього семестру не мав би цікавитися і активно приймати участь у політиці? Але через пару місяців, як скінчений правник та урядовець чи громадський діяч, він мусів би це робити і навіть вирішувати складні політичні питання. Масарик висміює загал, що називає студентів «цвітом нації», але лає смаркачами, оскільки вони опиняться у ворожому політичному таборі. Його погляд, що студентство має і мусить цікавитися політикою та політично працювати. Але робити це *річево*, тобто, в першу чергу належно підготовляючись до цього науково, отже докладним соціологічним та історичним вишколенням.

«Політика в наш час — каже він — є працею, а не балаканиною; хто хоче сьогодні бути політиком, мусить належно здобути освіту шляхом студіювання тих галузів та джерел, які до цього потрібні».

Але Масарик рішучо проти переоцінки значіння політики в сучасному життю. На його думку «політична діяльність не є найвизначнішою для нації та людства». Не політика рішає про долю народів, але почування та думки. Тому взагалі, зокрема студіюючи молодь, повинна дбати про те, щоб мала «живі переконання...», щоб наша освіта служила шляхотним етичним ідеалам, а потім будуть і політики, що знайдуть практичний вислів для таких переконань».

Масарик перестерігає перед великими, але порожніми гаслами, що захоплюють, але реально мертві. Він проти ура-патріотичного бомбасту; проти націоналістичного істеризму та самозакохання. «Нація — це не абстракт, — каже він. Для неї треба працювати, а не захоплено балакати».

В життю та існуванню народу студентство має своє завдання та обовязки. Воно рішає про майбутність нації. І до виконання свого завдання воно мусить бути належно підготовлено. Праця методична і систематична є найкращим до цього шляхом.

«Студент найкраще працює для народу — каже Масарик — коли сумлінно підготовляється до свого майбутнього фаху. Не треба собі ламати голови над тим, як бути корисним для народу:

коли ти студіюєш медицину, найкраще будеш корисним, оскільки будеш добрим і сумлінним лікарем; ти знову станешся корисним, коли будеш добрим і сумлінним навчителем — як інакше має кожен з нас працювати для народу?» Але це зовсім не значить, що кожний має замкнутися та ізолюватися *лише* у своєму фаху. Саме студентство — не має і не сміє цього робити. «У молоді багато сил, молодь — підкреслює Масарик — неохоче замикається в спеціальности; її обходить все. Щасливі роки, тим щасливіші, як що можливо всебічно використовуються».

Крім свого фаху студент має інтензивно цікавитися суспільними та господарськими справами, але також етичними та загально-культурними. Лише таким шляхом він належно підготується та стане справді корисним робітником на користь свого народу, а поруч з тим і для всього людства — взагалі.

«Студент найкраще працює для народу, коли добре підготується до свого майбутнього фаху! Далі — етично жити. Та не брехати! А крім духа, плекати також тіло! Сильним бути та не боятися!» — ось які поради дав Масарик у 1889 р. чеському студентству. В них плястично зясовані його заповітні думки про студентську справу.

Лавро Миронюк.

* * *

Згадалася казка забута...
У морі зеленім на дні
На камені виросла рута...
Згадалася казка мені.
У морі зеленім та чорнім
Зелене та чорне росте.
Над морем в задимленім горні
Печеться яйце золоте.
І брязкають хвилі мов пута...
У морі зеленім на дні
На камені висохла рута...
Счорніло яйце у вогні...

Лука Луців.

Голос чеської критики про Шевченка за його життя.

(У 111-у річницю народження й 64-у річницю смерті Т. Г. Шевченка).

I.

Тарас Шевченко досить пізно увійшов у чеську літературу. На перше (1840) й друге видання «Кобзаря» (1844), на «Гайдамаків» (1841) і «Гамалію» (1843) ніхто з Чехів не звернув найменшої уваги; це тим дивнішє, що звичайно тоді часто поміщувало літературні інформації в формі листів у журналі «Časopis Musea Království Českého». Щойно 1845 р. у згаданому журналі на сторони 503. реферується про літературний рух у Росії в 1844 р. і згадується про Шевченкову «Тризну» — та й то анонімно. «Можна би ще більше навести творів н. пр... «Тризна», збірник поезій пана Охлебніна,... але є це лише речі друковані, які в літературі не мають цінні».

Це здається й є перший публичний голос чеською мовою про Шевченків твір, тай то не згадавши навіть імені Кобзаря! Слідуючий голос приходить зареєструвати аж із самого кінця 50. рр.

Чомуж так пізно звернено в Чехах увагу на Шевченка? Професор Юрій Горак у своїй праці «Tři čeští spisovatelé v Haliči» (Otisk z X. ročn. «Národopisného Věstníku Československého». V Praze 1915.) на сторінці 57. бачить причину цього у самих характері поезії Шевченка. Три чеські письменники: К. В. Зап, Людвик з Рітербергу і Вацлав Дундер, як це докладно розбирає проф. Горак, інформували чеську публіку про все, що було цікавого у народів, серед яких довелося їм в Галичині проживати. Та на Шевченка не звертали вони уваги не лиш тому, як думає проф. Горак, що не знали української історії і що від сего їх повздержував «реалізм поетової творчости, особливо цей глибокий соціальний тон, котрого зрозуміла аж генерація Неруди» (ст. 57.). На мою думку, до цієї першої причини слід додати й другу, а саме те, що в Галичині самі Українці майже нічого не знали про Шевченка аж до кінця 50 рр. (Діло. 1911. ч. 46) так, що ні звідки було дізнатися про него і чеським інформаторам.

Та виринали б питання, чомуж хтось із позагалицьких Чехів не заінтересувався творчістю Кобзаря в часі найбільшого її розквіту? На це є лиш одна відповідь — думаю, що причиною цього є неприхильні, ба ворожі голоси російської критики на чолі із В. Белінським про Шевченка. Легоньким відгуком цього є й наведений уже в горі голос про «Тризну».

Не довелося Шевченкові також дістатися до славного тоді Шафарикового «Slovanského Národopisu», який вже 1849. р. вийшов третім виданням і не приніс навіть імені Шевченка — хоч красу-

ються тут імена таких «поетів» як Довгоносенка й Забіли. Не вина тут Шафарика; коли перше видання виходило в світ — то про Шевченка ще в Празі не знали (1842), а другі видання виходили без змін. (Пор. Др. Іван Брик: «Українсько-Руський Архив» том XV.) Із широкої кореспонденції В. Ганки тільки частинка одного листа відноситься до Шевченкового видання «Живописної України». (Пор. проф. Францевъ: «Письма къ В. Ганкѣ».)

II.

Перша більша замітка про Шевченка вийшла з пера знаного історика славянських літератур А. Пипіна. В XXXIII т. згаданого вже «*Časopisu Musea Král. českého*», часть I, подає він «*Listy o nynější literatuře ruské*», на прикінці котрих зазначає, що «випадало би» згадати про стан української літератури (*maloruské*). В 30. і 40. рр. було в українській літературі оживлення: виходили збірки народніх пісень, альманахи і поодинокі твори (ст. 262.) Та перед десяти літами (це пише Пипін в 1859. річнику згаданого часопису) «почула українська література великий удар на своїх головних репрезентантів», котрі мусіли розсіятися по широких землях Росії й на довго мусіли відірватися щось писати. Тепер це висилання на заслання скінчилося і українська література оживає (ст. 263.) Між українськими письменниками «неперечно перше місце займає Шевченко, людина із народу, що знаменито відчув його духа і котрий є обдарований великим поетичним таланом. Шевченко друкував мало, але зате чудове... Багато його недрукованих поезій є в руках прихильників поета» (ст. 262.) Цікаво, що Пипін високо ставить так осміяних Белінським, «Гайдамаків», котрих ізза глибини чуття і гарних поетичних образів кладе нарівні із «найлучшими народніми товарами Пушкіна і Міцкевича». Стільки Пипін.

Другим відозвався про Шевченка вже Чех — Вацлав Дундер, оден із тих трьох чеських письменників, про яких ми вже згадували. В. Дундер (род. 1817) служив довго в Галичині у Львові урядовцем і дописував звідси до чеських часописей. І так в «*Pražských Novinách*», число 102, із дня 29. квітня 1860 р., находимо статтю майже на двох стовбцях: «*Literatura rusinská*». Є це недільний фейлетон у тогочасній празькій щоденній часописі.

«Література українська (*rusinská*) або як Росіяне (*Rusové*) називають її, малоруська, зачинає в послідних літах зростати до тих розмірів, які мала в 40. рр., по котрих вона зовсім замовкла. Далі згадує Дундер про упадок «Зорі Галицької», «Сімейної хроніки», про животіння «Вістника» (віденського) і додає, що і в Галичині зачинається рухливість літературна, бо має вийти альманах «Зоря Галицька» і «Перемишлянин»: «Та найкращим доказом оживлення української літератури є отсі два твори, які вийшли біжучого року

в Петербурзі: «Кобзарь» Тараса Шевченка і «Хата» (Chata), видана П. Кулішем. «Шевченко», — пише далі зі захопленням Дундер, — «маляр і поет, досі найбільш народний, якого Росіяне (Rusove) ще не мали. Вийшов з народу (сестра і орати його ще й досі не вільники, він сам викуплений щойно в 1838 р. за 2500 рублів, зисканих льотерією), зумів заховати народній тон оригінальності, зістав вірним своїй Україні. Виспівує перекази її минулого, співає про її майбутнє».

Тому Шевченко, думає Дундер, стоїть так близько до народніх дум і пісень і тому то так сильно відзивається в ньому його народність. І тому сміло міг Шевченко сказати про свої думи:

«Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!

— — — — —
(аж до) Як свою дитину».

Дундерові відомим був «Кобзарь» Шевченків і переклади псалмів. І Дундер на перше місце ставить «Гайдамаків», «повних ріжнородньої сили вислову і образів, живих і зовсім вірних із народнім характером».

«Поет зовсім вжився в оспівувану добу і тільки в ліричних частинах бачимо сучасного співця». В цілій поемі хвалить критик єдність композиції і вірність козацьких характерів в часі боїв із Поляками (pájezdů na Lechy).

Далі Дундер перечислює історичні поеми поета і спинюється довше на тих поемах, які оспівують «зло, і недолю щоденного життя і ніжні чуття дівчини та материнську любов». Тут згадує про «Тополю», «Наймичку» і передає короткий зміст «Катерини», навівши транскрипцією перших вісім рядків поеми. «Все тут подано з тим ніжним смутком, із глибиною і тихістю щирого співчуття, які находимо лише в Українців». У «Наймичці» підчеркує Дундер простоту вислову і душевний спокій, неначе б «оця тиха материнська любов перейшла в душу самого поета». «Тополю» — обіцяє Дундер подати в цілості пізнійше в перекладі — на жаль це не сталося. В останніх поезіях Шевченка бачить чеський критик всі знамениті властивості поетові, якими відзначався ранійше, «предметом дум його — є й надалі Україна».

Оцей перший голос Чеха про українського поета навели ми доволі подрібно. Свідчить він, що автор його знав не лиш твори поетові, але і ті голоси російської й української критики, які тоді вже були з'явилися. Знав і «Ліст» Шевченків до редактора «Нар. Чтенія», котрий подавав біографічні вісти про кріпацтво рідні поета. Дундер дивився на Шевченка як на поета наскрізь народнього.

Так дивилася тоді на Кобзаря і російська критика, яка в особі М. Добролюбова зреагітувала Шевченка із закидів зі 40. pp.; так

оцінювали Тараса і його українські друзі Костомаров (1844 — «Молодик» — Бецького) і Куліш — кількома наворотами, востаннє у згаданій і знаній чеському критикові «Хаті» за р. 1860. Куліш «ставив (там. Л. Л.) Шевченка на перше місце й зазначав близький його зв'язок з народньою творчістю, з народньою піснею». (Пор. М. Плевако: Шевченко й критика. «Червоний Шлях» 1924. ч. 3. ст. 103).

Мабуть відома була Дундерові і стаття М. Добролюбова із «Современника» за март 1860. (III. ст. 99—115.), де є такі слова: «Шевченко в «Гайдамаках» цілком проймається настроєм епохи й тільки в ліричних відступленнях можна пізнати сучасного повістяра». (Пор. І. Свенціцький: Шевченко в світлі критики й дійсности. Львів 1922. ст. 90., на стороні 39.). Та річ не в тому, на основі чого Дундер подавав свої інформації чеській широкій читаючій публіці — а вага цієї короткої статейки в тому, що чеський літерат самостійно на основі творчости автора і голосів критики підійшов до найбільшого поета України і згідно з дійсністю поінформував свою публіку.

III.

Ще цього самого року появилася більша стаття про Шевченка в літомиськім журналі «Obrazy života» (Litomyšl, Hlavní spolupracovník Jiří V. Jahn. Tiskem, nákladem a redakci Antonína Augusty) із пера знаного славіста-історика, проф. варшавського університету — Йосифа Первольфа. Йосиф Первольф (род. 1841 р.) був тоді студентом філософічного виділу на празькім університеті, опанував всі славянські мови і багато працював на полі славянського зближення.

Одною з перших його праць й була стаття про Шевченка.

В наведеному річнику «Obraz-iv život-a» ч. 7, стор. 304—307 є стаття «Taras Hryhorovič Ševčenko, básník maloruský». Podal Josef P—f.

Молода українська література може похвалитися вже численними поетами, які плекають милозвучну й гармонійну мову. Згадує імена Котляревського, Квітки, Гребінки, Куліша, М. Вовчка і Щоголева. Далі Первольф сплачує дань сучасному поглядові на ролю української мови згідно із думками самих українофілів, мовляв «діяльність цих письменників обмежується» «pouze vzděláváním pole prostonárodního», що не шкодить літературному «srojení» із Великокоросами, котрих мову і самі Українці досить гарно плекають. Погляд цей відповідав сумній тогочасній дійсности.

Між українськими поетами перше місце Первольф признає Шевченкові і прирівнює його до Кольцова та англійського народнього (людового) поета XVIII століття Бернса (Burns-a). Шевченко відзначається силою поетичного чуття, глибоким і щирим

розумінням потреб народніх, горя і радости, невишуканим, простим і зрозумілим ходом думок і мовою. Далі подає біографію поета на основі «Листа до ред. «Народ. Чтенія», наводячи деякі уступи в дослівному перекладі. Із поезій знайомими йому були: «Кобзар» (1860) і поезії, друковані в «Хаті» того ж року. Пояснюючи назву «Кобзаря» згадує і про віщого Бояна зі славного «Слова о полку Ігоревім». Довше критик задержується на «Перебенді», подає його зміст і виривки в транскрипції і то зовсім вірній:

„Dobre jesy, mij kobzarju,
dobre bat'ku robyš (,)
ščo spivaty, rozmovljaty
na mohylu chodyš.“

Шевченкову творчість ділить Первольф на першу, ранішу добу, де поет оспівував «старє життя України — козацьку славу». Сюди належать: «Гайдамаки», «Гамалія», «До Основ'яненка», «Іван Підкова», і — «Тарасова Ніч». Широко розбирає присвяту «Основ'яненкові», замічаючи, що тут чути «стогін бушуючого вихру на козацькому степу і шум дніпрових порогів і жалібне квиління чайки». Первольф так був перенятий вірою в близьку залежність і схожість Шевченкової поезії із народньою українською творчістю, що наводить для порівняння уривок думи «Похід на Ляхів» зі збірника Максимовича.

В «Гайдамаках» і в «Гамалії» не добачує критик «того вогню, який стрічається в «Посланію до Основ'яненка», ані тої простоти і сили вислову, які властиві є в народніх піснях українських». Вище двох згаданих поем ставить «Івана Підкову» і «Тарасову Ніч», до котрих (видко будучого історика!) подає історичні пояснення.

Щасливішою одначе вважає другу частину поетової творчости, де оспівується «domáci život Ukrajincův» — «Катерину» і «Наймичку». У «Катерині» є «krásné vypravování zcela v duchu národním, ačkoli osnova její jest velmi slabá». Кінець поеми вважає вимушено-штучним, так, що композиція невдалістю своєю є перешкодою «poetickým krásám jednotlivých scen». Зате в «Наймичці» бачить критик і «soustředěné spořádání celku i krásné cituplné vypravování».

При кінці своєї статті про Шевченка подає Первольф і переклад поеми «Іван Підкова». Та «щоби можна було цю поему порівняти з народньою українською поезією» подає в перекладі і думу на цю тему і одну народню пісню. Думу цитує із Срезневського «Запорожської Старини» I, ч. 3, а пісню із Максимовичевого Збірника із 1849 року. Вірно подає характеристику українських народніх дум і описує історичні події, зв'язані із особою Підкови. Мимоходом кажучи, то обі народні пісні, наведені Первольфом як «průběžné» поємі Підкові, своїм змістом зовсім їй далекі, а властивости

поодиноких образів затерлися частинно в перекладі. Народня пісня так оспівує молдавську виправу Підкови:

Oj, po cestě vítr věje, a ze Lvova vůz jede: kozáckého t' atamana v Ukrajinu on veze.	Všechny zvony zazvonily, všechny trouby zatroubily; serpjahovy to mladému v Kaněvě pohřeb činili.
--	--

Не зашкодило-б подати в цілості цей перший чеський переклад із Шевченка, — тим більше, що ця прекрасна поема діждалася ще двох самостійних перекладів. У 1884 р. в першому річнику «Zlaté Prahy» на сторони 563. переклав її Іван Гудець, а сорок літ по першій перекладі вийшов третій, найкращий (хоч Гудеців є вірніший) переклад із під пера звісної поетки Ружени Есенської («Slovník Světové Poezie», svazek 69., vydává Česka Akademie pro vědy, slovesnost a umění. *Taras H. Ševčenko: Výbor básní. Přeložila Růžena Jesenská*).

Щоби хоч частинно показати читачам, як виглядав цей перший чеський переклад Шевченка — наведу кілька рядків цієї, всім Українцям відомої поеми.

Byly časy — po Ukrajině kusy zahřmívaly, byly časy — Zaporožci žili, hodovali.	Hodovali, dobývali slávy i svobody; vše to minulo — zůstaly v poli jenom hroby.
---	--

Або початок другого розділу:

Vstala chmůra nad limanem,
slunečko pokrývá,
lítou zvěť siné moře
sténá a zavývá.

Не можу повздержатися від покуси навести послідний чотирохстих із двох інших перекладчиків Шевченка.

У Гудеца:

Černá chmůra nad limanem
nebe, slunce kryje.
Jak zvěť lítá siné moře
sténá, řičí, vyje.

У Есенської:

Černé mračno od limanu
nebe, slunce kryje,
siné moře jako živé
sténá a zas vyje.

Це було-б все, що Первольф подав про Шенченка. І його погляди не є, як ми бачили, зовсім оригінальними, він послуговувався в оцінці поодиноких поезій працями сучасних критиків українських і російських (Куліш, Добролюбов і Григорев). Самостійно подавав інського поета в «Osvět-i» II (ст. 637—646 і 822—830), а другий — інською народньою творчістю. Він оцінював Шевченка як поета наскрізь народнього, як це робили і згадані щойно критики. Та все-таки йому належить дяка від Українців, що перший поінформував

Чехів про страдальне життя і геніяльну творчість великого українського барда.

Із двох Чехів, що перші заговорили про Шевченка, перший В. Дундер на порозі свого життя подав обширну студію про українського поета в «Osvět-i» II. ст. (637—646) і (822—830), а другий Й. Первольф і надалі цікавився українськими справами і дав цілий ряд статей на цю тему в Рігровім «Slovník-y Naučn-i-m» і у згаданій вже «Osvět-i».

Оце здається були-би всі вістки чеської критики про Шевченка до його смерті. Здається, що тепер яснішим стане наш здогад, що головною причиною так пізнього входу Шевченка в чеське письменство є неприхильність російської критики в 40 р., бо про це промовисто свідчить залежність перших чеських голосів про Шевченка від реабілітуючих, повних признання Великому Страдальцеві слів, писаних згаданими вже критиками Добролюбовим і Григорєвим.

«Батьки» і «діти».

(Анкета «Студ. Вістника»).

II.

Проф. Леонід Білецький,

(Дир. Укр. Вищ. Педаг. Інституту ім. М. Драгоманова в Празі).

Коли я отримав від редакції «Студентського Вістника» ласкаве запрошення висловити свою думку з приводу анкети, то в моїй уяві повстав складний комплекс поглядів, думок і рефлексій і що до термінів «батьки» й «діти» і що до їх змісту.

В цю, так би мовити, сполучену тямку «батьки й діти» я вкладаю не академічні взаємовідносини між професорами і студентами, не політичну боротьбу між консерваторами і революціонерами (бо молодь може бути у протилежних один до одного таборах консерваторів і революціонерів), не стосунки взагалі між «старшими» й «молодшими» українського громадянства, — така класифікація завжди буде випадковою, мінливою і створеною *ad hoc*.

Під «батьками» і «дітьми» я розумію дві громади ідеологічно настроєних людей однієї нації, свідомі своїх обов'язків перед останньою, свідомі певної конечної мети, певної для цього внутрішньої правди, певних найкращих форм народного добробуту, але тактикою досягнення цієї конечної мети дуже незгідних. Мета може бути і не одна й та сама, але спільна у цих двох громад

ідея найкращої організації суспільних форм народного добробуту (державних, соціально-економічних і т. д.), лише тактика в процесі творення цих форм буде різною — через це саме і дороги до мети будуть різні.

Ідеологія людини чи колективу твориться шляхом інтелектуальним через культивування таких чи інших ідей, побудованих теоретично, хоч в основі своїй вони можуть мати ґрунт реального життя. Стремління до цих ідей, боротьба за їх здійснення засновується ще й на емоціональній сфері і викликається актом волі. Властивість кожного стремління до мети полягає в тому, що ці стремління звязуються з почуттям певного *обов'язку*, а це останнє є сфера волі; через це саме почуття обов'язку, як спеціальна емоція волі, може викликати моральні повороти і навіть перевороти в житті особи чи колективу, в напластуваних ідей і т. д., а це все визначається через конкретні шляхи переведення в життя ідей. Ідея може бути навіть одна, але, коли до неї проступається різними шляхами, це все приводить до різниці в тактиці, що тягне за собою колізії, суперечки і навіть непорозуміння. Отже не в сфері ідей (хоч різні ідеї безперечно приводять до різниці в тактиці, але такого розходження я не беру на увагу, бо воно само собою зрозуміле й очевидне) визначається фактична боротьба, а в сфері *тактики*, себто в сфері емоціональній і волевій.

У цій сфері одна особа чи одна громада засновує свою, так би мовити, політику на *традиційних* основах емоціональної і волевої сфери, йде якби протертими шляхами, приймає на увагу значніще число різних перешкод, корегує своє поступовання, обходить, мовляв, Сцилю і Харибду, бо вважає, що, лише завдяки такому тактичному підходу, вона скорше наблизиться до своєї мети (осіб і громад безідейних, які почуття обов'язку до свого народу не мають, я на увагу не приймаю і з ними не рахуюсь, а також не беру на увагу і тих громад чи колективів, яких тактика впливає ще й із різних ідейних постулатів, ворожих тому народові, серед якого живуть).

Друга особа чи друга громада у своїх стремліннях до певної ідеї менше чи більше пориває з традицією реального життя, ігноруючи її або стаючи до неї у ворожі відносини з метою цю традицію життя зломити, замінивши існуючі форми життя новими. На цій чисто тактичній основі такі дві чи більше громади по дорозі до певної мети стикаються і стають у ворожі між собою відносини. Кожна така ідеологічна громада у своїй конкретній праці має певну рацію, що виправдує її існування. Очевидно, що людина, коли входить у світ, приносить до цього якусь моральну ідею і намагається корегувати нею не лише свої поступовання, але й усе життя взагалі. У глибині своєї природи кожна ідейно настроєна людина носить образ якоїсь *абсолютної гармонії* і дуже часто во ім'я цієї ідеї вона корегує навіть і свої посту-

повання, аби не стати в супереч навіть зі своєю природою, авторитет якої вона визнає і називає його внутрішньою правдою морально-соціальної гармонії.

Але ця гармонія людського мікрокосма підлягає якійсь великій правді макрокосма, частиною якого є людина зі своєю морально-соціальною правдою, і під впливом тієї великої космічної правди прагне до поліпшення, до духового підняття, до високости, яка навіть переходить його власні сили, його власну природу. Таке сонце космічної правди у повній гармонії людства і природи людина називає *ідеалом*. І в стремлінні до цього ідеалу людина керується *почуттям вищого обов'язку* і цим самим стає кільцем великого ланцюга світової еволюції, називаючи свою морально-соціальну еволюцію *прогресом, поступом*.

Коли ми усвідомимо собі ідею Спенсера, що вся світобудова не є якимсь мертвим без усякого життя механічним існуванням, щось подібного до вічно рухливого колеса, але величною гармонійною системою, яка веде до загального поліпшення, поступу, — то мусимо визнати її *ідею прогресу* морально-соціального, а тим самим політичного, культурного і т. д. і для свого народу. Коли ми визнаємо за правдиву Спенсерову ідею соціальної диференціації, яка підготовлює ґрунт во ім'я прогресу для нової інтеграції суспільства, більш досконалої, — то тим самим ми во ім'я того самого прогресу мусимо визнати за доцільне існування осіб, колективів, які до цього ідеалу простують різними шляхами, хоч може не на користь тимчасових досягнень, стремління і т. д.

Я скажу більше: тактичні суперечки між окремими одиницями, громадами, необхідно прискорюють поступ цілого суспільного організму певної нації, бо чим швидше розіб'ються суспільні традиції, які вже своє відродили і живуть лише через традицію, як люкеусові святощі народу; чим швидше ці святощі будуть переховуватись в архивах, музеях народної пам'яті чи народної культури, — тим легше ми підійдемо до нових цінностей, збагачуючи ними своє соціально-державне та культурне життя.

З цих загальних положень випливає, на мій погляд, і загальна тактика наша що до взаємовідносин наших «батьків» і «дітей», як у краю, так і на еміграції. Мусимо признати, що «батьки» і «діти» є необхідні символи традиційної інерції і революційної волі, гранитних берегів і бурхливої хвилі суспільного організму викінченої форми і тлінного руху. І коли порожня форма є явище негативне і життям викидається, так і чистий плин без певної форми є явище того самого порядку і кожне з них ізольовано не існує, а вважається лише абстрактною функцією одного конкретного образу — суспільного організму певного народу. Через це саме наші так зв. «батьки» не мусять ігнорувати наших так званих «дітей» і навпаки, бо кожне з них самостійно існувати не зможе, бо чуже життя візьме їх у свої руки й викине за межі

свого існування або надасть свого змісту формі, пристосує до своїх потреб «батьків» і буде їх із залізною необхідністю експлуатувати у своїх цілях, як це ми спостерігаємо в Польщі і на совітській Україні, витворюючи соціальний тип «хруніє» по обидва боки Збруча, або як щось непотрібне викине зі свого оборотового капіталу; щось аналогічне можна сказати і про «дітей», яким життя надасть свої форми, накинє свою уздечку і запряже до свого воза, і буде використовувати відповідно до своїх вимог, витворюючи перекінчиків, або ламаючи їх душі цілковито...

Щоб цього не сталось, треба «батькам» і «дітям» об'єднатися назовні, йти разом до спільної мети, корегуючи і обмінюючись усередині тими духовими цінностями, які має кожна сторона, кожна громада, кожна особа і з боку «батьків» і «дітей», бо лише в боротьбі цих двох соціальних сил визначається справжній поступ. Тоді будемо мати один суцільний фронт за виключенням поодиноких деструктивних елементів, яких має кожен нарід. Такий фронт твориться на дуже частих *ідейних* дискусійних сходах, на яких і виховується ідеологія для всіх спільна, для всіх дорога і для всіх спільна тактика її здійснення. *А для цього всім нам дорогого ділає так необхідний республікансько-демократичний клуб, де б ми спільно, сповнені доброї волі, розходячись у деталях, виховували одну назверх мету й одну тактику, так необхідну для нашої Батьківщини.*

III.

• Академик др. Степан Смаль-Стоцький:

Не знаю, у кого і як виринуло питання про взаємовідносини поміж українською професурою та студентством, але це добрий знак, і раз його поставлено, треба на нього дати відповідь. На бажання «Студентського Вісника» хочу отже тут як найкоротше з'ясувати свій о с о б и с т и й погляд на цю справу.

Своїх власних українських університетів ми не мали і тому не могли у нас витворитись якісь свої правильні норми для таких взаємовідносин, якась така столітня традиція зносин обох груп, як у тих націй, у яких з давен-давна розкішно розвинулось академічне життя з повною свідомістю у професорів і студентів того, що всі до купи становлять одно тіло, що університет для них усіх є *alma mater*, є якимсь окремим, чарівним світом сам для себе, особливо світом ідей та ідеалів, на який всі були горді і який усіма силами берегти всі почували своїм святим обов'язком.

Ми вчилися (а почасти були і професорами) на чужих, не-українських університетах, на яких то більше то менше самі себе уважали неначе чужими, якимись немов *cives academici minorum gentium*, ми самі якось себе сепарували від того життя,

яке арештою в новіших часах також значно змінилось, і в нас не виробився навіть змісл для університету-академії як окремого світа з своїми ідейними сторонами, а на корпоративні виступи професорів і студентства при різних нагодах (як інавгурація ректора та інші університетські свята) дивились ми як на якусь віджиту комедію.

Все-ж таки дещо і до нас прилипло за часи наших студій і професорування на чужих університетах. Ми спостерігали й бачили, що взаємовідносини між професорами й студентами витворюються перш усього у викладових салях, кріпшають в семінарах при спільній науковій річевій праці, при кольоквіях, стають щирими, гарними і прямо приятними в особистих зносинах. Це ті природні, невимушені зносини, сполучені з великою користю для одних і других. — У справах загальних як і академічних товариств такі гармонійні взаємовідносини удержуються нормально перш усього між ректором та студентством.

Я студіював на німецьких університетах і можу сумлінно сказати, що між моїми професорами та мною були взагалі як найкращі відносини, я зазнавав великої їх прихильности, зичливости, помочи, і таке саме знаю про багатьох моїх товаришів. Як професор засідав я в німецьких колегіях і сенатах і можу те саме сконстатувати, що українські студенти і в німецьких професорах знаходили своїх добрих опікунів, щирих прихильників і заступників. Те саме із свого власного досвіду зможе, думаю, не один з нас засвідчити.

Найменше нормальними були, здається мені, ті взаємовідносини на львівському університеті. Національна боротьба мала скрізь некорисний на них вплив і стала причиною, що українські студенти ще більше відокремлювались у замкнені гуртки, які з загальним університетським життям не мали жадного звязку. А боротьба за український університет у Львові витворила на університеті ворожі табори. Українське студентство стало там ще більш недовірчивим і упередженим до професорів взагалі, навіть до професорів Українців, перестало наближуватись і до них, шукати їх ради, прихильности і приятни, а професори, річ ясна, не могли накидуватись їм зі своєю приятню, бо це викликало-б тільки ще більшу недовірчивість у студентства. Якась тяжка атмосфера налягла скрізь на ті взаємовідносини, бо відгомін львівських подій лунав всюди, де були українські студенти.

Нарешті факт, що студентство розбилось на ріжні гуртки не на засадах загальних студентських а к а д е м і ч н и х кличів, як це на університетах водилось, а прямо на засадах політичних проіграм, які з університетом як таким не мають нічого спільного, ба навіть виходять зовсім із рямців *almae matris* як

академічної республіки, — на соціалдемократів, народних демократів, радикалів і т. д., що з собою навіть завзято ворогують, ніяк не може причинитись до гарних взаємовідносин професури в цілості до студентства в цілості. Нема цілості ні тут ні там, а тим-то нема й академічної спільності. Давня академічна республіка, що і в часах найтяжчого абсолютизму і деспотизму уміла зберегти собі все-таки якусь автономію, розвалилась.

Неприродність того стану починають однак всі відчувати, як це видно хоч би з того факту, що виринуло питання про взаємовідносини.

Який же вихід із цього стану? — Або це розвиток, який не дасться спинити, стже здорове явище, яке в дальшій своїй консеквенції доведе до всяких рабфаків і т. п. Або поставлене питання є знаком реакції проти нездорового напрямку, а в тім разі треба цілій академічній республіці схаменутись і шукати здорової розв'язки.

Таку може дати повна свідомість спільності правдивих академічних інтересів. Інтереси правди, яким служить наука, свобода науки, повна воля висловлювання своїх переконань, правдиве пізнання народних і вселюдських ідеалів в їх розвитку, здобутки людської культури — це такі спільні і великі скарби, що можуть на кілька академічних літ зеднати до купи академічну громаду в одно тіло на велику користь і її самої і народу і людства.

Часи академічних студій — це часи серйозного формування духа, здобування ясного світогляду! Вони повинні бути такі світлі, такі щасливі, щоб кожному стали незабутними на ціле життя. В такім розумінню академічного життя, зовсім вільного від буденної отруйної гризні, можуть знов знайти себе професори і студентство, а їх взаємовідносини можуть статись як найкращими, вповні ідеальними. Рішаймо ж, чого хочемо.

Меріям.

Уривок.

Скотилося пожовкле листя з днів
на білий шлях...
В далених хмарах промінь сонця млів
і гас в очах...
І тихо вниз схилилась голова,
урвався сміх...
На роздоріжжю плакала душа.
...йшов сніг...

Михайло Рощахівський.

Чеські хорі.

«Чех родиться і вмирає зі скрипкою» — сказав колись наш відомий диригент, відповідаючи на привітання диригента «Пражського і лаголу». Ми то слухали і думали собі, що це звичайний комплімент на адресу гостинних господарів. Тепер, попоживши серед Чехів і приглянувшись до їх музичного життя, кождий з нас мусить признати, що вони дійсно високо-музичний нарід, що їм справді належить першенство серед всіх словянських народів. Бо коли, напр., у нас, чи у Москалів музика ще й тепер уважається люксом, доступним для ширших мас лише через посередництво церковних хорів та грамофонів (у формі солодких «херувимів», циганських романсів та опереткових куплетів), то у пересічного громадянина-Чеха музика є таким самим необхідним складником духового життя, як і всі інші здобутки культури. Ознакою порядного виховання пересічного інтелігента-Чеха є дещо розумітись на музиці: до опери він іде, перегравши деякі цікаві для нього місця з клявірного витягу, на концерті часто побачите його з партитуркою в руках; словом у нього є потреба почувати себе, тут, як удома. І робітництво тут не цурається музики: досить численно відвідує вистави т. зв. «пролеткульту» в Народнім дівадлі, «популярні концерти» чеської Фільгармонії, гуртується в оркестральні та хорові кружки.

Отже, не рахуючи людей, котрі властиво роблять музику (фахових продукційних і репродукційних музиків), Чехи на загал нарід високої музичної культури. Сила аматорських гуртків і фахових товариств, що милують інструментальну, оркестральну і хоральну музику, невинно працює над собою, виступає публично і тим причиняється до популяризації музики, до того, щоб музика відчувалась у масах як щось елементарно-необхідне в життю кождої людини. Тому не буде пересадю, коли згодимося з вищенаведеними словами, бо Чех дійсно «родиться і вмирає» з музикою, і то з доброю.

Тільки в одній сфері музичної культури Чехи чомусь здаються нам слабшими від нас — це в сфері співу взагалі, а хорального зокрема. В цьому «чомусь» ми ще і сьогодні докладно не розбираємося, та час би вже його піддати ревізії, ясно здати собі справу з того, чи ми справді в цім відношенні стоїмо вище від Чехів. Покинувши на боці сольовий спів, котрим можуть зайнятися знавці того роду, перейдемо впрост до хорового співу.

Кожному очевидно, що хорове тіло складається зі співаків і диригента. Чим вища музичність співаків та їх диригента, тим більша і вартніша праця хору; чим більша повага до своєї організації й почуття приналежности до неї у кождого хориста, тим і життєздатність хору більша. Про співаків чеських хорів можна сказати, що

музичність їх є природним впливом музичності цілої нації. Під цим кутом наші хорові співаки най не йдуть мірятися.

Оглядаючи докладніше властивості чеського співака, наткнемось на свого улюбленого коника — на спосіб подавання тону. Чеський співак, мовляв, не має того ясного співного тону, що наш. У цім є дещо правди. Дійсно, у більшості чеських хорових співаків тон подекуди сухий, «матовий». Це можна пояснити впливом школи. Вже в самих початках науки дівтакови зачинають «ставити» голос згідно з останніми методами співацької штуки (в більшості т. зв. німецької).

В додаток до того треба взяти на увагу відносно малу звучність чеської мови, що також кладе свою печать на ясність і співність тону. В останній час Чехи свідомо міняють стару школу на італійську, а в хорах поволі зрівноважують значіння дикції та співу, що неминуче поведе до «прояснення» тону.

Ще одної типової риси чеського співака хотів-би я торкнутись — його почуття приналежності до певної організації і поваги до неї. Нам, які ніколи не жили вільним товариським життям, стає просто дивовижним, як може, напр., «Пражський Глагол» існувати на світі поверх 60 років, не розлетівшись за цей час сто разів! Як поруч з тим самим «Глаголом» можуть рівночасно існувати «Виноградський Глагол», «Хор чеської Фільгармонії», та інші, не розбиваючи один одного різними інтригами, як то в нас звичайно практикується! Це тільки можна пояснити тим високо розвиненим почуттям організованості, яке є властивістю кожного культурного Чеха.

Не меншу вагу в хоровім ділі відіграє особа самого диригента. Коли в більшості наших хорів диригентами самоуки, а в меншості люде може і з музичною освітою, але часто-густо закохані в свої композиторські здібности, — у чеських хорах ми здибаємо, як звичайне явище, в ролі диригентів людей з музичною освітою, часто навіть компоністів світового імені. Ясно, що таким диригентам залежить на доскональнім виконанні творів взагалі, а не лиш власних. Компоніст-диригент чеського хору певний того, що його твором займеться инша хорова організація і то настільки солідно, що йому нічого не лишиться, як прийти і послухати свій твір у концерті (Яначек, дуже славний диригент і світово-знаний компоніст, підчас свого ювілею ні на пробах, ні на концертах ні разу і пальцем не кивнув).

Тим то міцні, живучі і численні чеські хори.

Сама Прага, не числячи хорів різних реалок, гімназій, семінарів, шіснайцятток, октетів, квартетів і т. д. — нині має такі більше-менше знані *мішані хори*:

«Пражський Глагол», — найстарша і найчисленніша хорова організація в Чехах взагалі. В історії діяльності цієї організації запи-

сали свої імена найкращі чеські композитори й диригенти, як Сметана, Люкеш, Звонарж, Бендль, Кнітль, Піскачек, Кржічка, Ірак, Крупка і ин. Має свій власний будинок, прекрасну салю на проби, дуже поважну бібліотеку. У свій 50-літній ювілей видав власну хроніку, книжку понад 300 сторін друку, в якій подрібно описане ціле життя і розвій хору від початку аж до останніх років. Плодом діяльності цього товариства в останніх роках було виконання великих творів світової і чеської музики, як «Реквієм» Берліоза (на великий хор, симфонічну оркестру і чотири духових оркестри разом), «Страсти від Матея» Баха, «Кантата про останні діла людини» Вицпалка (наймодерніша хорова річ взагалі). Про високу досконалість репродукцій цього хору свідчить перша премія, яку він дістав минулого року на міжнародньому конкурсі хорів в Амстердамі.

«Виноградський Глагол» — молодша хорова організація під проводом свого доброго диригента Свєценого віддається більше віртуозній репродукції творів чисто хорального стилю (*à capella*).

«Фільгармонічний хор» при Чеській Фільгармонії виконує під орудою професорів Кржічки і Таліха більші твори світового і чеського походження: IX симфонію Бетговена, «Стабат матер» і «Реквієм» Дворжака, «Вічне євангеліє» — Яначка, Бахові «Кантати».

З мужських хорів найперше місце займають звичайно **«Пražські учителі»**, як своїм складом, так і диригентом (проф. М. Долежіль). Виконання цього хору славні своєю прецизністю, тонкістю і віртуозністю. Яначків хор «70.000», загально узнаний за твір не-до-виконання, був ними першими блискуче відспіваний і з того часу став репертуарним не лиш у них, але і в багатьох чеських хорах. Празькі учителі співають мимо Праги по цілій чеській республіці, імя їх знає також далеко за границею.

«Сметана», хор який повстав зі «Сміховської шіснадцятки», протягом останніх років виріс у поважну артистичну організацію. Під проводом свого диригента Черного виконує дуже добре хорові твори Сметани та модерніших композитивів. У репродукціях визначається теплотою тону і в цім нагадує дещо «Моравських учителів» (про них далі). Цей хор у сполуці з «Пražськими» та «Моравськими» учителями дає такий компактний звук, що цілковито заповняє Сметанову салю Обецного дому в Празі (Ферстерів «Гимн»).

Годиться згадати тут молодший хор **«Кржіжковський»**, який за недовгий час свого існування під умілою рукою диригента Гільмера розвинувся в таке віртуозне тіло, що здобув першу премію на міжнароднім конкурсі у Венеції.

З робітничих хорів найбільше знаний хор **«Типографія»** (диригент Вчеляк), який своїми періодичними виступами у Празі дав не раз доказ, що він серіозно плекає спів і розвивається щораз більше.

З жіночих хорів слід згадати **«Хор Празьких учительок»**, який своєю пильною працею під рукою диригента Беднаржа досягає

прекрасних репродукцій старших і модерніших творів. Визначається інтимністю виконання, особливо в камерних салях.

З провінціальних мішаних хорів назовемо насамперед *«Брненську фільгармонічну Бесіду»* з її диригентом Квадільом. Цей хор перебирає на себе те саме завдання, що *«Пražський Глагол»* і *«Фільгармонічний хор»* у Празі, се-б то виконує більші й менші твори світової та чеської музики. Тут між иншим уперше виконано Новаків *«Бурю»*, Ферстерові *«Три богатирі»* і др.

Оломуцький *«Жеротін»* програмою своєї діяльності не різниться від *«Пražського Глагола»* і *«Брненської Бесіди»*.

З провінціальних жіночих хорів заслуговують на більшу увагу *«Ясень»* у Німецькій Броді та *«Моравські учительки»* у Брні (диригент — Вах молодший).

З мужеських хорів на провінції назовемо хор *«Югочеських учителів»* під проводом диригента Беднаржа (у Чеських Будейовіцах), який не раз виступав з видимим успіхом у Празі та по Чехії.

Особливо видатне місце поміж всіма чеськими хорами займає хор *«Моравських учителів»* зі своїм заслуженим диригентом проф. Вахом старшим. Чехи дуже люблять *«Моравштіх»* і кажуть, що се мабуть найліпший хор у Чехах взагалі. Голосовим кольором *«Моравські учителі»* наближаються до наших співаків (баси). Хор загалом знаний далеко поза межами Ч. С. Р. своєю славною репродукцією Моравських народніх пісень, композицій свого славного земляка Яначка (прекрасна в їх виконанню *«Маричка Магдонова»*). Крім того репродукує Сметанові хорові твори, Ферстерові (могутня *«Пісня народу»*) і модерніші композиції Зіха, Острчіля (*«Різдвяна легенда»*).

На закінчення треба зазначити, що як у Празі так і на провінції в кождім найменшій містечку є свій хорик, котрий непомітно для ширшого світу невпинно провадить свою скромну, музично культурну роботу.

По цім огляді майже само собою виникає бажання порівняти наші хори з чеськими. І як це не боляче для нашої амбіції, мусимо признатись, що таке порівняння для нас, членів сорокміліонової нації, так славної своєю народньою піснею та поодинокими співаками — не випаде корисно.

З заздрістю мусимо констатувати, що ми ще не маємо такої високопоставленої хорової штуки, як Чехи. Отож не слушно нам думати, що Чехи «чомусь» мають бути слабшими від нас у хоровім співі. Навпаки, ми повинні собі отверто сказати, що чеські хори пішли так далеко вперед, що нам треба ще довгі роки працювати над собою, аби догнати їх у численности, вишколености, організованости та високій продуктивности.



3 життя українського студентства

(Дописі з місць).

АВСТРИЯ. Виділ Т-ва Українських Студентів «Січ» у Граці просить о поміщення такої заяви: «Надзвичайні Загальні Збори Т-ва «Січ» у Граці дня 15. XII. 1924 р. сконстатували факт, що бувший голова Т-ва т. Самборський надужив своєї влади й поступив самовільно, бо проти рішення виділу, але в його імені вислав письмо до ЦЕСУС-а, висвітлюючи в нім односторонньо конфлікт «Січи», та п'януть як найостріще цей його поступок».

НІМЕЧЧИНА. Дня 1-го лютого ц. р. відбувся в Берліні перший надзвичайний *Зізд українського студентства* в Німеччині та в м. Данцігу, об'єднаного в *Союз українських студентських організацій в Німеччині*. Питання внутрішнього організаційного характеру і на цей раз були головними точками денного порядку Зізду.

Заведена нездоровими проявами в спільній колісній організації — «Спілці Студ. Укр. в Німеччині» — на шлях розбрату, розбившись на невеликі гуртки, більшість українського студентства в Німеччині відійшла була від спільного організаційного життя. Зневірившись у цій спільній організації, зайво витративши енергію на побороювання негативних явищ в її складі, незорганізоване в одно ціле, — студентство впадає в апатію. Цей стан апатії продовжується до весни 1924 року, коли з весняним подихом народжується бажання творити спільне життя, засновується «Комісія для об'єднання українського студентства в Німеччині». Перша спроба не вдалась — Комісія, відбувши п'ять засідань, не змогла зднати розріжнених думок щодо форм і принципів об'єднання. Деякий час справа об'єднання висить у повітрі і лише після II. звичайного Зізду ЦЕСУС-а в Подєбрадах приступає до праці нова комісія, що за короткий час переводить всі формальності та скликає перший конституційний зізд українського студентства в Німеччині та в м. Данцігу. 10 серпня 1924 року засновано Союз українських студентських організацій в Німеччині, в склад якого ввійшли всі українські студентські організації в Німеччині та в м. Данцігу.

Перші часи існування Союзу показали, що утворення Союзу не змогло повні розв'язати наболілих у нас питань. Коли все студентство дивилось на Союз, як на щось «своє», вірило в його працю, знаходило в ньому вияв своїх загальних потреб, — одна організація (Спілка) уважала саме існування об'єднання — для себе занадто тяжким, а то через жертви моральні й головні матеріальні. Чим міцніше стає на твердий ґрунт Союз — тим більше зменшується організаційна роль «Спілки», тим більше доводиться сходити їй на стан другорядної організації. Очевидно, що комплікації при такому положенню неминучі. Виникають непорозуміння, які набирають часом все більшого розміру. Управа Союзу мусить витрачувати досить часу, щоби вчасно полагоджувати такі непорозуміння. Серед такої атмосфери недовіри довелося працювати тоді Управі Союзу. Все ж вдалося довести об'єднання цілим до першого Звичайного Зізду Союзу, що відбувся 30. листопада 1924 р. Вже на цьому зізді виявились деякі негативні явища, але їх обійдено. Раптом, одразу по Зізді, виявляється в «Спілці» негарний компромітний вчинок одного студента, що спроневірив наложени на нього обов'язки. Справа ця набирає розголосу. Замість відвертого рішучого кроку організація «Спілка» через свою Управу якось затушовує цей вчинок свого представника. Загал студентства, що зпочатку лишив на полагодження самої Спілки цю «справу», побачивши це невизначне поступовання Управи Спілки, починає хвилюватись. Зі Спілки раз по раз виходять члени, але й це не примусило Управу «Спілки» схаменутися. Загал студентства нарешті

обурується, скликає засідання, збори, сходи. Утворюється «б'лок оборони студентської честі». Від Управи Союзу цей «б'лок» вимагає негайного виключення «Спілки» з Союзу.

Цєю справою внутрішньо-організаційного характеру головно й займався перший надзвичайний з'їзд Союзу, що відбувався дня 1. лютого ц. р.

По інформаціях, уділених головою Союзу та поодинокими членами З'їзду і відповідях на запити голови З'їзду (делегат «Основи» Данціг тов. Юрко Лашкевич) заслухано внесення студ. хемії Степана Ярослава Федака:

1) З'їзд відбирає «Спілці студ. Українців в Німеччині» права заступництва українського студентства,

2) пропонує філіям та поодиноким членам Спілки вступити в існуючі фахові організації, чи утворити нову організацію та ввійти в склад Союзу,

3) з огляду на найбільші провини у всіх вище згаданих справах членів Управи Спілки, З'їзд висловлюється за неможливість поновного виконання ними яких будь функцій у виборних органах українських студентських організацій.

Всі організації висловлюються за цим внеском. Але формальна недостатка голосів (до більшості — не вистачало одного голосу) примусила делегатів — після небажання Спілки витягнути консеквенції — перевести *формальну ліквідацію Союзу*.

По ліквідації негайно розпочато другий конституційний З'їзд Союзу, який прийняв з деякими змінами статут попереднього Союзу, залагодив біжучі справи, обрав органи Союзу та вже без «Спілки» приступив з днем 1-го лютого б. р. до праці.

Органи Союзу обрано в такім складі: Голова Союзу студ. пол. наук Михайло Мілько. Заступник Голови та економ. референт ст. хем. Степан Ярослав Федак. Секретар студ. мат. Остап Стасів. Ревізійна Комісія Союзу: Голова делегат «Основи» в Данцігу. Члени: студ. електр. Гриць Чужак, студ. філос. Домет Оляничин. Мировий Суд: Голова: ст. інж. Іван Кривенький. Члени: студ. пол. наук Василь Кучабський, ст. електр. Кость Гинилевич.

Управа новозаснованого Союзу звернулася до ЦЕСУС-а з проханням прийняти Союз в склад членів ЦЕСУС-а. Серед тяжких обставин, без жадних матеріальних засобів, але міцний спільним довірям, певний в силі об'єднання на здорових засадах, починає обновлений Союз свою, може не голосну, але здорову працю.

Михайло Мілько.

«Спілка Студентів-Українців у Німеччині», не прийнята до новозаснованого «Союзу Українських Студ. Організацій у Німеччині та в м. Данцігу», звернулася 2. лютого до Управи ЦЕСУС-а з проханням прийняти її в склад ЦЕСУС-а.

В склад Управи Спілки входять т. т.: Яків Шардт (в. об. голови), Володимир Завальницький (економ. реф. та скарбник), Степан Тимчук (в. об. секретаря), та Юрко Баранівський — (член Управи).

ДАНЦІГ. «Основа». З початком цього року приступлено до цілковитої реорганізації нашого Союзу і то тому, що праця в ньому не йшла як слід. Статут справлено для надання організації національно-професійного характеру. На надзвичайних загальних Зборах, які відбулись 24. січня б. р., затверджено статут та вибрано нову Управу Союзу, в склад котрої увійшли: тов. *М. Яримович* (голова), *А. Онисько* (містоголова), *Д. Німлювич* (секретар), *Ю. Величко* (скарбник), *І. Гавриляк* (господар), *Я. Валуєв* (культ. освіт. рефер.), *Федина* бібліотекар, а з містовиділових тов.: *Онуферко* (хоровий рефер.) та *Хомінський* (спорт. рефер.).

У Союзі велика економічна криза, яка спиняє всяку працю та загрожує не лише існуванню самого Союзу, але також приневолює студентів припинити й свої студії. А таких випадків вже в нас багато. Мимо цього Управа старається всякими можливими способами зараджувати лихові. Передовсім знайдено домівку для Союзу, де що неділі відбуваються сходини та спільно обговорюється всі біжучі справи.

З нагоди роковин Універсалів про незалежність і соборність Української Держави, відбулась у неділю 1. II. с. р. передп. Святочна Академія. В програму свята входили: промова тов. Яримовича (голови СУСОД-а), деклямація тов. Ониська та хорові продукції співацького гуртка «Сурма» при Союзі.

Зносини з чужинецькими студентами на тутешній школі зміцніли. Особливо українські студенти користуються симпатією у німецького студентства. Також дружні зносини навязано з Болгарами.

Що до економічного положення то воно просто страшне. Підмог нема жадних. Шкільні такси дуже високі — понад 50 долярів за семестр. Члени «Основи» — це переважно студенти 4-го або 5-го семестру, яким майже неможливо перенестись на іншу техніку перед першим іспитом. Та обставини такі приневолюють. Мінімум прожиття виносять в Данцігу 20 дол.

Польські студенти провокують наших студентів на кожному місці, сподіваючись від них яких небудь виступів, щоби мати «аргументи» для своїх виступів на ширшому форумі.

ПОЛЬЩА. *Варшава. Союз Українських Студентів-Емігрантів.* У склад союзу входять: а) Варшавська Студентська Громада, б) Краківська Студентська Громада, в) Краківська Громада Студентів-Малярів.

Кількість хорих: одного студента вислано на лікування до Закопаного; Зареєстровано чотирі випадки звертання до Громади за поміччю в лікуванні; хороби — туберкульоз.

Матеріальна незабезпеченість .80% членів Громад, яка потягає за собою ненормальні умови життя і праці, витворює надзвичайно добрий ґрунт для розвитку різних хороб, передовсім туберкульозу легенів.

Тіж самі ненормальні умови не дозволяють розвинутиись і культурно-національній діяльності, як самих організацій в цілому так і окремих членів.

У Варшавській Громаді випадки улаштування рефератів і відчитів не готовані від довшого часу. З Кракова відомостей в цій справі не подано, але з надісланих звітів можна довідатись про тяжкі умови життя, в атмосфері якого духовна галузь безперечно не може розвинутиись.

Але не дивлячись на те, Союз старається робити все, що в його силах. Першим ділом Союз старається підтримати видавничу діяльність. Справа видання власного друкованого органу являється справою першорядного значіння. Тому Союз старається роздобути з різних джерел засоби, щоб уможливити видання. Союзом вже вдалося видати 2 числа «На чужині». У недалекому будучому буде видане 3-є число.

Щодо інших форм культурно-освітнього руху, як сходини, концерти, забави і т. д., то Союз дещо робить і в цьому напрямку. В цьому році улаштовано було кілька вечірок на користь Варшавської Громади. Тепер Союз готується до улаштування Шевченківського Свята.

Фахові організації (академічні гуртки) властиво існують «де номіне», фактичного ж свого існування майже не проявляють.

Варшавська Громада посідає бібліотеку, яка складається з 967 книжок. Спортовий рух в його організованій формі в Союзі не існує. 98% студентів членів Союзу є емігрантами з Великої України, які не дістають з дому жадної помочи і утримуються своїми власними силами. Залишається за поминенням праці в приватних місцях — праця фізична і репетиції (лекції), що переважно і використовуються нашими студентами. Союз від початку свого

існування старався і старається віднайти вихід з цього положення. У своїм часі були зорганізовані майстерні і каса взаємної помочи.

У цім році Управа Союзу старається перед Центральним Українським Комітетом, щоб членам Союзу було признано 25 стипендій. Принципово справа розв'язана додатно.

Прибутки і видатки Союзу за зимовий семестр цього року:

П р и б у т о к :

від організації В.С.С.Ф. (Всесвітн. Фед. Студентів)	1000	зол.
від Центрального Комітету на хорих Варш. Громади	140	„
від Центрального Комітету на Союз	500	„
дрібні прибутки	50	„

Р а з о м 1690 зол

В и д а т к и :

позичка Варшавській Громаді	380	зол.
позичка Краківській Громаді	120	„
оплата правонавчання	553	„
іспити	93	„
обіди для членів Громади	275	„
допомога хорим	140	„
допомоги	26	„
організаційні видатки	61	„

Р а з о м 1648 зол.

Зносини з чужинцями підтримуються Союзом постільки, поскільки це викликається необхідністю існування Союзу на чужині. Що до пропаганди, то ця справа не може бути поставлена на належну висоту через брак засобів, але Союз використовує кожну можливість, яка тільки трапляється, як вечірки, концерти і т. д. щоб підкреслити своє існування.

ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА. *Прага.* Українська Студентська Спілка відчинила цикл професорських відчитів на різні актуальні теми. Першим був відчит доцента Залозецького, на тему «Значіння світогляду в державнім будівництві». Хоч відчит був дуже цікавий, проте він не зібрав належного числа студентів. Члени спілки оподаткували себе 1 кч. місячно на користь УВШ.

Студентська Громада при Українськiм Вищiм Педагогичнiм Інститутi в Празi. Дня 14. II. відбулись надзвичайні загальні збори Т-ва. На збори явилась приблизно половина членів Т-ва, а також представник ЦЕСУС-а. На порядку нарад були справи внутрішньо-організаційного характеру. Одною з інтересніших справ, порушених на зборах, було побажання загальних зборів до Дирекції Інституту, щоб остання поробила заходи перед міністерством шкільництва про переіменовання Інституту на Високу Педагогічну Академію, бо теперішній Інститут відповідає вже всім вимогам високої школи. Подано до відома загальним зборам про засновання при Інституті допомогового Комітету хорим студентам Інституту, до якого входять представники професорів і студентів. Комітет розпочав уже свою діяльність і по представленню лікарського свідцтва уділяє допомогу хорим. В числі біжучих справ порушено справу засновання хору при Інституті. Чергові загальні збори відбудуться з початком літнього семестру.

ПШІБРАМ. *Кружок україн. гірн. і гутничих студентів «Каменярів» в Пшібрамі.* Члени Товариства: звичайних 61, надзвичайних 1, почесн. 1. Склад Виділу: голова *Хилецький Володимир*, містоголова *Телятинський Володимир*, писар *Красноніс Петро*, скарбник *Кіпецький Михайло*, бібліотекар *Білинський Ярослав*, господар *Андрейків Михайло*, протоколянт *Скіра Кузьма*, літописець *Дума Роман*. Рев. Комісія: *Луцишин Іван і Свєцінський Осип*.

Росподіл студентів по фахах: гірничоінженерія: звич. членів 53, надзвич. 1. Гутничоінженерія: звич. членів 8. 50% членів хорі на грудні недуги (згідно протоколу оглядин лікаря Чесько-Українського Комітету д-ра Рибакі). Кружок брав участь в 75-літнім ювілею Високої Гірничої Школи в Пшібрамі в днях 13, 14 і 15 грудня 1924 року.

5 січня 1925 р. влаштував кружок свято «Злуки Українських земель». На свято запрошено усі місцеві академічні кружки (крім московських та югославянських), професорський збір Високої Гірничої Школи, Мійську Раду м. Пшібраму та т-во «Сокол». Присутніх було: 22 чужинці та усі члени кружка. В програму увійшли, крім співів та деклямації, дві промови: чеська та українська. Видавнича комісія при кружку «Каменярів» видала: 1) «Příklady z hornicko-hutnické dopravy» літограф. по чеськи (80 прим. кожний по 130 сторін). 2) «Підручник до льофаритмичної рахівниці» — літогр. по укр.- (150 примірників по 40 сторін). 3) Поштові листівки (українські випишкы) 1 рід — 400 шт. 4) «Petrografické repetitorium» літографується, по чеськи (80 примірників по 100 сторін). Дня 14. грудня 1924 р. кружок влаштував вечірку.

Поза межами кружка існують ще слідуєчі статутіві укр. організації: філія Укр. Нац. Молоді, філія Вільної Громади, Гурток ім. Драгоманова та Союз Відродження Укр. Студентства. Члени кружка «Каменярів» належать до всіх згаданих організацій крім гуртка ім. Драгоманова.

Бібліотека кружка нараховує 383 книжки. З хвилею виступлення «дописівців» з кружка (2. XI. 1924) відділено від кружкової бібліотеки наукову бібліотеку, яка є майном Чесько-Укр. Комітету (числить 245 творів в 270-ти томах, загальної вартости 10.000 Кч.). Бібліотекою завідує розподільково-провірочна комісія Ч.У.К-ту.

Кружок переписується із усіма укр. студент. організаціями в Ч. С. Р. а поза її межами лише в міру потреби. При кружку «Каменярів» немає спортової секції тому, що в Пшібрамі існує самостійний «Укр. спортовий клуб», який має зараз 45 членів (з них 90% є членами кружка «Каменярів»). Плекається усі роди спорту, а найбільше «копаний» та «підбиваний» мяч. Де-кілька членів кружка вправляє в місцевому «Соколі». Із 62-х членів кружка удержує Чесько-Укр. Комітет 59 членів, 2 члени студіюють на власний кошт, а оден не має жадної підмоги, його удержує кружок із щомісячного податку.

Повна підмога Чесько-Українського Комітету для Пшібраму є така: 480 корон у місяць на прожиття, крім цього одержують студенти на випси, іспитові такси, рисункові та писарські потреби і шороку ціле убрання крім плаща, який дається одноразово на весь час студій.

Повну підмогу одержує 26 членів, частинну підмогу (крім убрання та рисункових і писарських потреб) 30 членів, частинну підмогу (крім убрання) 17 членів. При кружку засновано «Позичковий фонд», який уділює довготермінові позички. Велику вигоду робить членам кружка «Крамниця», яка заснована на основах кооперативних. Крамниця продає лише пікільні потреби. За рік свого існування принесла 1200 корон чистого зиску, при чому споживачі купують товар о 13% дешевше базарних цін. Зиск призначений на культурно-освітні цілі.

Кружок навязав зносини з чеським кружком ім. Коменського в Пшібрамі, який має своєю метою допомагати чеським школам поза межами Ч. С. Р. Членами його є старші громадяне, переважно учителі. На спіль-

ному засіданню виділів обох кружків дня 27. I. 1925. р. було рішено влаштувати спільними силами концерт в користь кружка «Коменські».

В місяці липні 1924 р. вислала «Мінеральної комісія» при кружку «Каменярі» на адресу УПТ. у Львові другу з ряду збірку мінералів (556 прим.) для українських приватних шкіл.

1-го листопада 1924 року поставлено на пшібрамському цвинтарі надгробник роботи різбаря Бринського покійному членові кружка Миколі Шемердякові.

ФРАНЦІЯ. Париж. Студентська Громада Укр. Емігрантів. — По неперевіраних ще відомостях кількість українських студентів у Франції доходить до 40—45. Записаних на вищі школи в Парижі є 8,—3 на медичнім факультеті (а саме 2 на 4-м, а 1 на першім році), 2 — на школі політичних наук, 1 на правничім факультеті, 1 на вищих електрот. курсах, 1 на археологічній школі при Louvre'ї. Решта не студіює. В Nancy студіює 1 студент філософію. Студенти заробляють на прожиття фізичною працею. За 5 років перебування тут нашого «дипломатичного» представництва нічого абсолютно не зроблено. Навіть не виборено права на назву «Українець», бо в префектурі поліції завсідги доводиться довго сперечатися про національну приналежність і по довгих змаганнях урядовець Prefecture de Police ось як очеркує нашу національність: «russe d'origine ukrainienne». Французьке суспільство є загітоване Москалями і воно ставиться до нас коли не ворожо то байдужо. Перед нами стоїть питання великої ваги-це навізання контакту зі студентськими організаціями в Парижі.

У Парижі відсвятковано свято «22 січня», а в роковини бою під Крутами була влаштована академія, присвячена пам'яті героїв-студентів, що впали в бою з відвічним ворогом нашої самостійности — Москалями.

ЮГОСЛАВІЯ. Загреб. Українська Студентська Громада. 31. січня б. р. відбулася під проводом всеславянського т-ва вечірка. Участь у ній брали Чехи, Українці Москалі. Силами *Української Студентської Громади* виставлено 2 перші дії «Невольника». Мимо різних недостач вистава викликала великий ентузіазм. Серед оплесків публіка кликала «živili Ukrajinці». По виставі були танці. Чехи танцювали свою «Беседу», а чотирьох Українців хоронцювали гопака.

Петро Паційчук.

3 теки економічного референта.

Одним з найважливіших чинників організаційної праці та її успішности являються матеріальні засоби, які дана організація чи інституція має до диспозиції. Від цього чинника залежить у першій мірі також і сповнення завдань, вложених в основу діяльності цієї організації. Є загально відомо, що багатьох українських організацій в краю та на еміграції припинили чи припиняють свою діяльність тільки наслідком браку належної матеріальної підтримки з боку українського громадянства, котре недоцінює організаційного життя й остає поза його рамцями, а в головній мірі ухиляється від обов'язку тільки тому, щоби не нести матеріального тягару, сполученого з організаційним життям.

Приглянувшись до наших організацій на еміграції, а в першу чергу до студентських у Ч. С. Р., ми побачимо, що майже всі вони переживають організаційну кризу і не можуть проявити бажаної діяльності. Причина цього явища лежить у тім, що загал студентства ставиться до своїх організацій байдужо і не підтримує їх ні морально, ні матеріально. Це належить віднести як до станових, так і до фахових студентських організацій.

Зокрема належить звернути увагу на центральну організацію українського студентства — ЦЕСУС. Про діяльність та завдання цієї організації вже чимало писалося на сторінках «Студентського Вістника», а тут прийдеться хіба ще раз відмітити, що це майже одинока з українських організацій, яка має покищо змогу виступати на міжнародному студентському форумі та в міру своєї спромоги порушувати й боронити інтереси не тільки українського студентства, а й взагалі українського народу. Другим з ряду важким завданням ЦЕСУС-а є моральний провід українського студентства і матеріальна допомога українським високим школам у Львові та українським студентським організаціям поза Ч. С. Р. Беручи під увагу ці головні завдання нашої організації, вложені в основу її діяльності студентськими зїздами, та матеріальні засоби, які стоять цій організації до диспозиції, прийдеться констатувати, що вона вже від довшого часу у своєму стремлінні сповнити обов'язки, вложені на ню студентськими зїздами, зустрічає брак моральної та матеріальної підтримки і з боку тих, котрі в першій мірі покликані, ба навіть зобов'язані нести таку поміч, себто українського студентства в Ч. С. Р. як і з боку українського громадянства взагалі.

Як відомо, одним джерелом доходів Центрального Союзу Українського Студентства є оподаткування забезпеченого студентства в Ч. С. Р. у висоті 7 кч. місячно з 1 студента. Цей добровільний податок, який переняло на себе українське студентство на Зїздах у Празі, Данцігу та Подєбрадах, в останніх часах маліє до тої степені, що фонди, зібрані з того оподаткування, ледве вистачають на покриття найконечніших потреб Централі. Очевидно при такому стані Централія не має змоги нести матеріальної допомоги організаціям та поодиноким студентам поза Ч. С. Р., які знаходяться під цю пору серед дуже невідрадних матеріальних обставин. Немає тижня, щоб студентство з поза Ч. С. Р., а головню з Німеччини не зверталося до Централі з розпучливими проханнями про матеріальну допомогу. У великій мірі це студенти перед укінченням студій, які не мають вже змоги фізичною працею заробити на своє удержання. Не краще представляється справа з нашим студентством на терені Австрії, Данцігу, зрештою і в краю, а зокрема з тою частиною українського студентства, що прибуває з краю до Ч. С. Р., щоб покінчити розпочаті студії на УВШ. Всюди крайня нужда, а помочи ні-звідки.

Українське студентство, користуючись допомогою Чеськословацького уряду, у своїй більшості відноситься байдуже до тої матеріальної нужди своїх товаришів та не вважає за відповідне платити хоч і так мінімальне оподаткування. Про допомогу з боку старшого громадянства не прийдеться багатько говорити, бо такої взагалі нема.

Економічний Відділ, маючи на увазі ці головні завдання, а рівночасно і той безвиглядний матеріальний стан скарбниці Централі, звернув свою увагу на роздобуття фондів поза Ч. С. Р., а головню в Америці. На протязі трьох останніх місяців велась підготовча акція на терені Америки в напрямі переведення уніфікації збіркової акції на користь українського студентства, щоб цим шляхом вже раз запобігти тому нерациональному наділюванню американськими інституціями допомогою поодиноких студентів та взагалі організацій устарому краю. Переведенням цієї уніфікації маюся на цілі створити трівкі основи певної допомоги організаціям поза Ч. С. Р. та стипендійного фонду, котрим користувалися б у першій мірі талановиті студенти на визначних університетах Західної Європи.

Ця акція однак не заповідається реальними успіхами, що стверджують дописи приватних осіб з Америки. Тамошня наша еміграція стала нечутливою на всякі заклики та заклики в напрямі якої-небудь матеріальної допомоги старому краю.

І мимоволі насувається питання: неже ж не залежить українській суспільності на її студентстві, котре понесло чималі жертви в боротьбі за волю України, а тепер серед нелюдських обставин здобуває освіту поза межами батьківщини? Чи ж може українське студентство, котре користується допомогою Чеськословацького уряду, спокійно приглядатися тим злидням, серед яких живуть товариші на терені Німеччини, Данції, Австрії а в кінці і в Ч. С. Р. Час вже вийти з тої байдужности — з того пасивізму — слід вже призадуматись над своїми обов'язками як громадянина та студента, і коли вже не активною працею в організаційнім життю, то бодай матеріальною допомогою там, де вона зараз конечно потрібна, піддержати загальне діло.

О. К—ий.

Українська Господарська Академія в Подєбрадах.

Українська Господарська Академія в Подєбрадах заснована в 1922 р. jako приватна висока господарська школа з 3-х річним курсом навчання. Пізніше виявилось, що програма школи не може бути пройдена за три роки. Тому перед відповідними урядовими чинниками було порушено питання про перехід академії на 4-х річний курс навчання. 11. листопада 1924 року Міністерство Закордонних Справ ЧСР. в порозумінні з Міністерством Освіти та М-вом Рільництва погодилося на перетворення Академії на школу з 4-х річним курсом навчання. Таким робом Академія зрівнялась під цим оглядом з високими школами чеськими. Академія ділиться на три факультети (відділи): агрономічно-лісовий, інженірний та економічно-кооперативний, з підвідділами (для вузчої спеціалізації) агрономічним, лісовим, технольоґічним, меліоративним, економічним, статистичним та кооперативним. Нині на всіх тих відділах викладає: професорів — 20, доцентів — 25, лекторів — 21. Крім того працює в наукових установах Академії 8 асистентів та 2-х професорських стипендіатів.

Практичні вправи переводяться в спеціальних установах Академії. Академія має кабінети: скотарства, статистики, геодезії, фізики, лісництва

та дендрології, охорону лісів та ловецтва, зоології, геології, ботаніки, креслення, хемічної технології, неорган. хемії, аналітичної хемії, гідротехніки, меліорації, метереології, кооперації, етіології, лісової таксації та лісовлаштування, фізіології тварин, графостатки, лісової технології, товарознавства, хліборобської механіки, загального хліборобства, машинознавства, народного господарства, малювання, ґрунтознавства, будівництва; лабораторії: аналітичної хемії, технічної мікології, агрохемії, ферментаційної хемічної технології та цукроварства. Крім того є лісовий розсадник, молочна ферма та досвідне поле.

Що висліди праці студентів в цих установах є добрі, свідчить те, що експонати Академії (які складаються переважно з праць студентів) на господарських виставках у Празі одержали три нагороди, між ними є також і державний похвальний диплом.

Науково-педагогічні питання Академії розв'язує Професорська Рада Академії, господарсько-адміністративні — Сенат Академії. Склад Сенату на 1925 р. такий:

Ректор Академії Проф. Б. Іваницький, Проректор Доц. С. Комарецький, Секретар Професорської Ради Доц. І. Бочковський, Декан економічно-кооперативного відділу Проф. О. Мицюк, Декан агрономічно-лісового відділу Доц. В. Чередієв, Декан с. г. інженірного відділу Доц. О. Коваленко.

Студентів на 1. II. 25. Академія числить 488 душ, вільних слухачів 10. По підвідділах студенти діляться так:

Назва Відділів	К у р с			Разом	Із них	
	I	II	III		Чол.	Жін.
I						
Агрономічно-лісовий відділ						
1. Агрономічний Підвідділ	22	39	41	102	93	9
2. Лісовий Підвідділ.....	18	32	30	80	80	—
Р а з о м	40	71	71	182	173	9
II						
Економічно-кооперативний від.						
1. Економічний Підвідділ	44	33	39	116	90	26
2. Кооперативний Підвідділ ..	—	13	24	37	32	5
3. Статистичний Підвідділ	—	—	9	9	9	—
Р а з о м	44	46	72	162	131	31
III						
С.-г. інженірний відділ						
1. Технологічний Підвідділ ..	21	13	18	52	48	4
2. Меліоративний Підвідділ ..	30	29	33	92	92	—
Р а з о м	51	42	51	144	140	4
Р а з о м на 3-х курсах.....	135	159	194	488	444	44

Студентів неукраїнської національності — 17, а саме: Білорусів — 10, Москалів — 2, 1 Черкес, 1 Дончак, 1 Чех, 1 Жид та 1 Болгарин. Слухачі, які не склали курсових іспитів, втрачають право на дальше студіювання в Академії. На цій підставі на початку цього академічного року було звільнено 8 слухачів.

Академія уділяє особливу увагу своїй бібліотеці і кожний місяць поповнює новими виданнями переважно наукового змісту. На нині бібліотека Академії нараховує по над 10.000 томів різної наукової літератури.

Гострий брак українських підручників для студентів примусив поробити кроки до заснування власного Видавничого Т-ва. Дякуючи енергії і щирій безкорисній праці студентства було з перших же днів життя Академії засновано Видавниче Т-во при У. Г. А. За весь час свого існування Т-во видало 136 різних наукових книжок (підручників).

Для практичного удосконалення фаховців кооператорів засновано при Академії споживчий кооператив та ощадно-позичкове Т-во. Споживчий кооператив утримує крамницю та їдальню. Вся справа в повищих кооперативних установах ведеться студентами під фаховим доглядом відповідних професорів.

Скупчення довкола Академії великої кількості культурних працівників — вплинуло дуже сприяюче на розвиток громадського та інтелектуального життя цілої української колонії в Подсборах. Повстав ряд організацій та товариств: 1) Мистецький гурток, 2) гурток молодих літераторів, 3) гурток бібліографів, 4) гурток публіцистів, 5) Т-во розповсюдження кооперативних знань, 6) Кубанське земляцтво, 7) Т-во пасішників, 8) Т-во лісників, 9) Т-во агрономів, 10) Загін укр. пластунів, 11) Меліоративний гурток, 12) Драматичний гурток, 13) Струнна оркестра, 14) Гурток шахістів, 15) Спортовий гурток і т. п.

Б. Терен.

Фейлстон.

Автор цих двох нарисів недавно прибув із совітської України, де на власні очі бачив те, що тут описує. Він сам учився в совітських школах, сам був об'єктом совітської педагогіки й національної політики. Ці нариси отже являються не стільки «літературою», скільки «людськими документами».

Редакція.

І. Українізація.

«На Вкраїні добре жить
Є що шамать — є що пити!»
(Народ. пісня).

Це я про українізацію...

Дайош!!...

Дайош українізацію! Кожна нація повинна балакати на своїй мові. «Національний вопрос», «Далой угнетение націй»...

На Вкраїні все гремить, все гукає і кричить... Дайош українізацію!!!!... Будують школи, курси відкривають... А Укряїнцям? О, там їм перше місце. Їх там дуже поважають і у ГПУ частенько отправляють, щоб «отряхнуть» шовіністичний самостійницький прах. А там вже на «общепонятном языке» — їх «отряхают». І так «отряхают», що іноді шовінізм з духом вилітає... А українізація іде, посувається сама по собі тихенько... В установах Москаль потилицю вже чухати навчивсь (хібаж це не досягнення!!). Загомонить до його по вкраїнськи, то зразу вас спитає: «Ви — это как — серьезно или по украински?»...

То вже як треба вам серйозно — на «общепонятном» говоріть, бо він ще не українізований як слід...

Отже й ви, як що поїдете туди... в той рай, де Українцям добре так живеться, — Боже вас хорони, не називайтесь Українцем (як що знайомі з ГПУ), а так, я, мовляв, ще «скороспілка», зукраїнізований місяць тільки. В політиці я... я «плохо розбираюсь» і так собі на «общепонятном» і чешіть. Инакше ніяк не можна... Бо й Україна не Вкраїна, а так собі «єдиної неде-лімої» українізована частина!!!

А українізація посувається сама по собі... тихенько... помаленьку...

II. Нова школа.

«Ой що ж то за буря здійнялась?
Вільна школа на СССР народилась».

Гай, гай, давно минулась вся ота морока...

Нова вже школа, бач, з'явилась...

Вільно вчитись всім!!!

Така була колись перозбериха... Гімназія, атестати зрілості, дирек-торі й чого тільки не було! Тепер нема. СССР усе змела... Натомість вільна школа появилась. Усім дорогу, — всім дала. Колись студент, бувало, прів на іспитах, бідняга, а учені мужі сопуть, поглажують вуса... Тепер ні,... ні, не те... Захотілось вам учитись, — біжіть же зараз в Комнезам (ваш дядько там секретарем)... Пишіть, мовляв, скоренько командіровочку у ВУЗ!.. Напишуть вам, печатку прикладуть... Шмаліть у Виконком. А там чи брат чи сват ваш головус... Візьміть справочку від них, що прадід, дід, батько, баба, мати й ви пролетарями всі були. Кума Явдоха хай підпише, Панас, Грицько, Данило, дід Трохим! Чим більше підписів, тим папірець вартні-щий і сумніву нема, що ви з пролетарів. Так от папірці оці зібравши, біо-графію Леніна й Троцького пригадавши, зодягнітьсЯ так, щоб інде-де й сві-тилось (більш ефекту). От ви вже й дійсний пролетар, до школи сміло чим-чикуйте. Прийшли... Ваші документи оглядають, питають: «Какіх політи-ческіх убєждєній?» — «Я... я безпартійний».

— Текс... Ну, а вот на Соввласть как смотріте?... А ви, наче з печі: «Сочувствующій». — «Капітал Маркса читалі?...» — «А как же: читал, читал, трі раза прочітал, антіресная вещь! — А в Комсомол почему не вступілі?» А ви: «По несознательности». І вже! Кінець. Вас вже прийняли. Чого вам ще треба?!..

Вчитесь...

Проходе тиждень, два, а може й місяць. Аж гульк!!!

Об'ява!..

Що таке??!

Про «політичку» оглашають. Чорний кабінет давно працює, «Лічне дело» кожного студента будує. А ви?! Чого ж ви стоїте? У комсомол біжіть скоріше, запишітьсЯ — і кінець. Записались і посвистуйте собі, стипендія в кешені, ніяка чистка вас не займе. Чогож не так?!

А чисток тих багато!!! Політ пройшла — академична насуває, ця про-
йшла — за нею соціальна, потім «непролетарський елемент» чистить.

А ви собі гризете «молодімі зубами граніт науки» (як їх ще ніхто не
повибивав!), гарбузи дускаєте, смістесь собі — «Що мне?! Я авангард,
сознательная часть молодежи!!! Я Комсомол!!! Наплевать!!!»

І вірно — плюйте! Бо ви-ж сознательний!..

«Сознательним» можна...

ЦЕСУС.

Комунікат Управи ЦЕСУС-а ч. 14. Прага, дня 20. лютого 1925.

Організаційні справи.

I. Постановою Ради ЦЕСУС-а з дня 6. лютого б. р. засновано в м. По-
дебрадах «Українське Студентське Бюро Преси та Пропаганди» зі слідуючим
складом: Голова Бюра — т. Євген Гловінський, референт для культурно-
суспільних справ — т. Леонід Волохів та референт для чужоземних зно-
син — т. Євген Чернявський. Листування до Бюра надсилати на адресу:
Poděbrady-Lazně (Č. S. R.), Hotel «Central».

II. Подається до загального відома, що постановою I. Надзвичай-
ного Зізду укр. студентства в Німеччині та м. Данцігу з дня 1. лютого лікві-
дується «Союз Українських Студентських Організацій в Німеччині». До
Ліквідаційної Комісії обрано тт. Михайла Мілька, Степана Тимчука та
Юрка Лашкевича (Данціг).

Дня 1 лютого 1925 року на II. конституційному Зізді засновано «Союз
Українських Студентських Організацій в Німеччині та в м. Данцігу», в склад
якого увійшли організації: 1) Т-во «Основа» — Данціг, 2) Т-во «Основа» —
Берлін, 3) Гурток студ. укр. при Університеті в Берліні, 4) Об'єднання агр.
ліс. та ветеринарів в Німеччині, 5) Т-во Студентів Українців при Універси-
теті в Кенігсбергу і 6) Т-во «Чорномор'я» в Данцігу.

Згаданий Союз звернувся з проханням прийняти його в склад ЦЕСУС-а.
Рівно ж з аналогічним проханням звернулася до ЦЕСУС-а «Спілка Сту-
дентів-Українців у Німеччині».

III. Постановою Ради ЦЕСУС-а з дня 19. ц. м. завішено в членських
правах за несповнення членських обов'язків слідуючих членів ЦЕСУС-а:
1) «Українську Студентську Спілку» в Софії (Болгарія), 2) «Український
Культурно-Освітний Гурток» в Любляні (Югославія).

IV. Констатується, що до Управи ЦЕСУС-а звертаються окремі сту-
денти з проханнями о допомогі різного роду без заопіювання їх органі-
заціями, до яких петенти належать. Подається до відома інтересованим, що
таким прохань без заопіювання їх дотичними організаціями Управа ЦЕСУС-а
не буде розглядати. Проситься Виділи Громад оповістити про це своїх членів.
В рекомендаціях з боку Громад проситься зазначати: 1) прізвище та імя
петента, 2) студії та їх успішність, 3) сповнення петентом членських обо-
в'язків і 4) всі заміти (чи позитивні аргументи), які організація супроти
свого члена має.

«Студентський Вістник».

Склад Редакційної Колегії: Д-р Коновалець Мирон, Левицький Володи-
мир, Масюкевич Микола, Остапович Михайло та Чернуха Гриць. В спра-

вах редакції та адміністрації «Студентського Вістника» проситься звертатись до т. В. Левицького (урядує в домівці ЦЕСУС-а кожного дня).

За Управу ЦЕСУС-а:

Микола Масюкевич,
в. р. президент.

Максим Тимків,
в. р. секретар.

Від скарбника ЦЕСУС-а.

Тов. Невідомий, студент Української Господарської Академії в Подєбрадах, зложив до каси ЦЕСУС-а на рахунок членського податку: 30.XII. 1924 р. 26 Кч., 13. II. 1925 р. — 26 Кч., разом 52 Кч.

3 життя чужоземного студентства.

Міжнародня студентська федерація для Союзу Народів.

Цими днями одержала Управа ЦЕСУС-а листа від Міжнародньої Студентської Федерації для Ліги Націй, в якому остання запрошує українське студентство до співпраці в згаданій Федерації та просить на Конференцію, яку вона організує в Женеві підчас літніх ферій. Рівночасно Федерація пропонує заснувати українське студентське товариство для Ліги Націй. З огляду на вагу яку мають подібні організації в студентським та політичним життю в Середній та Західній Європі, подаємо короткі інформації про цю організацію.

Міжнародню Студентську Федерацію для Ліги Націй («Fédération Universitaire Internationale») засновано в Празі в квітні 1924 року. Членами її являються студентські товариства для Ліги Націй в поодиноких країнах. Ці студентські товариства пропагують в своїх країнах ідеї Ліги Націй, головню між студентами та на високіх школах. Федерація (в франц. скороченню «F.U.I.») має тепер 22 членів. Чотирі товариства, а саме: американське, англійське, німецьке та французьке мають більше ніж 2500 членів. Організація видає три рази річно свій бюлетень; її загальний секретаріат знаходиться в Парижі.

IV. Міжнародня Конференція Європейського Студентського Допомогового фонду в Швайцарії, 4—12 серпня 1925 р.

Європейський студентський допомоговий фонд надіслав ЦЕСУС-ові тимчасову програму конференції, яку він організує в Швайцарії в днях 4—12 серпня ц. р. Місце Конференції ще невідоме. Програма конференції є провізорична й тому Женевська Централь просить українське студентство за посередництвом ЦЕСУС-а прислати свої побажання та замітки щодо точок, які в ній порушені.

Програма конференції:

I. *Практичні проблеми:* а) негайна поміч, б) справа самопомочи та студентські потреби, в) справа студенток до і по скінченню студії, г) праця по скінченню студії: 1) принцип студента-робітника, 2) торгівля — професія або обое. г) Студенти біженці.

II. *Інтернаціоналізм і студентські ідеали:* а) 1) Раса, 2) національність, 3) держава, 4) економічні справи. б) Міжнародні організації: 1) студент, 2) інтелігент, 3) інші.

III. *Потрібні конкретні дані для розв'язки студентських проблем* а) Чи є який світогляд, який дає надію на розв'язку? б) Коли так, то в чім він полягає: як потрібно або можливо працювати в цьому напрямку серед

студентства? в) Хто має взяти на себе пропагування цих ідей, за які він має бути відповідальний?

Європейський допомоговий фонд поставив до Управи ЦЕСУС-а такі домагання:

I. Організувати делегацію ЦЕСУС-а.

II. Зібрати матеріали про студентське життя за час від 1. VII. 1924 до 1. VII. 1925. Цей матеріал мусить бути опублікований в річному звіті ЦЕСУС-а на Конференцію. Цей звіт має бути надісланий не пізніше 1. червня 1925 р.

III. Надіслати побажання та замітки щодо програми, і то що до самого дискусійного матеріалу, як також бесідників.

IV. Оголошити як найширше справу конференції серед українського студентства, щоби ширший загаль міг виявити свою думку та належне зацікавлення, щоби ця конференція мала далекосяглі наслідки для добра всього світового студентства.

V. Дати запевнення, що українське студентство буде щиро та інтензивно працювати для справи цієї конференції.

Напі кооперативні організації в Празі.

1. *Українська ощадно-позичкова каса*, як кредитова самопомогова організація, повстала ініціативи Укр. Сел. Спілки в квітні 1924 р. та закінчила свій перший операційний рік (квітень—грудень). 24 січня б. р. відбулися її загальні збори. З річного справоздання видно, що каса об'єднала 350 членів з різних місць ЧСР. Оборотовий капітал її виносив на 1 січня б. р. 40.000 Кч. За 9 місяців свого існування каса уділила своїм членам 274 позички на суму 83.830 к.ч. Чистий прибуток виносив Кч. 1694-36 сот., який загальними зборами був розділений в слідуючий спосіб: 1) до резервового капіталу Кч. 500, 2) до спеціального фонду 700 кч., 3) на «Рідну Школу» 240 к.ч. 76 сот., 4) на буд. памяти. укр. воюкам в Празі 100 кч., 5) віднесено до приб. 1925 р. 153 к.ч. 60 сот. Загальні збори ухвалили перетворити касу в ощадно-позичкове товариство типу Шульце-Деліч на підставі кооперативного закона в ЧСР. Ця постанова переводиться в життя. На 1. II. б. р. оборотовий капітал каси досяг 60.000 кч.

II. *Споживчо-виробниче кооперативне т-во «Українська Самопоміч» у Празі*, установчі збори якого відбулися 26 листопаду 1924 року, вже зареєстровано празьким торговельним судом, як окреме кооперативне товариство на підставі закона з 9. IV. 1873 року. Завданням товариства є відкриття та організація крамниць, ідалень, майстерень, артілів й т. п. Район діяльності т-ва — Ч. С. Р. За 1½ місячний період своєї організаційної праці т-во об'єднало коло 200 членів, підшукало в околицях Братислави землю, де буде працювати артілі для плекання та перерібки городини; приступило до організації артілі для виробу українських вишивок, мережок, й т. д. Крім того т-во перебірає підприємства кооперативи «Українська Студентська Самопоміч у Празі». Ця організація на своїх загальних зборах ухвалила злитись з т-вом «Українська Самопоміч». Остання перебере рівножідальню Центрального Союзу Українського Студентства. В с. Черношицях організовано філію.

Видавництво Українського Університету в Празі.

Друковано. Формат вел. 8°.

	Кч.
1. Р. Лашенко: Лекції по історії укр. права. Ч. I. Княжа Доба. I. Література. II. Памятники права. III. Історія держ. права. Стор. 150	20.—
2. Д. Дорошенко: Огляд укр. історіографії. Стор. 222	30.—
3. Науковий Збірник Українського Університету в Празі. Т. I. Стор. 244	52.—
4. Стан. Дністрянський: Загальна наука права й політики. Книга I	48.—
5. Іван Горбачевський: Органічна хемія	100.—
6. Ювілейний збірник в честь проф. Ст. Дністрянського з приводу 25-ої річниці його наукової діяльності.	

Літотрафровано. Формат 29 × 23 см.

1. Стан. Дністрянський: Загальна наука права й політики. I. Книга. Генеза та основи права. Стор. 75	14.—
2. Кость Лоський: Історія і система римського приватного права. Т. II. Зшит. I. Загальна частина системи. Стор. 87	15.—
3. Його-ж: Історія і система римського права. Т. II. Зшит. 2. Право зобов'язань і право родинне. Стор. 218	21.—
4. Його-ж: Історія і система римського права. Т. III. Зшит. 1. Наука про права річові. Стор. 103	13.—
5. Ол. Лотоцький: Церковне право. Вип. I. Стор. 94	13.—
6. Стан. Дністрянський: Річеве право. Зшит. I. Стор. 204	24.—
7. Волод. Тимошенко: Картели і трести. Модерні форми організації промисловости. Стор. 332	33.—
8. Мих. Лозинський: Міжнародне право. Ч. I. Суть і теорія міжнародного права. Стор. 36	11.—
9. Іван Мірчук: Лекції по історії етики. Етика старинного світа. Стор. 40	11.—
10. Степ. Рудницький: Основи землезнання України. Ч. I. Фізична географія України. Стор. 200	22.—
11. Його-ж: Основи землезнання України. Ч. II. Антропологеографія України. Стор. 326	33.—
12. Дм. Антонович: Скорочений курс історії українського мистецтва. Стор. 340	35.—

Друкуються і незабаром вийдуть. Формат вел. 8°.

1. Науковий Збірник Укр. Університету в Празі. Т. II.
 2. Борис Матюшенко: Євгеніка.
- Видання У. У. можна набувати в канцелярії Укр. Унів.: Praha II. Štěpánská 49/II та через книгарні, які торгують укр. книжками.
- Гроші за книжки слати на адресу Укр. Унів., або до Legiobanka Praha для Вид-ва Укр. Унів-ту.

Українське самопомогове
Ощадно-позичкове кооперативне Т-во**„ТРУДОВА СПІЛКА“ В ПРАЗІ**

яке засновано 21. II. 1925 р. на підставі чеського кооперативного закону з дня 3. IV. 1873 р.
видає позички з 9 % річних

Приймає вклади, по яких платить від 5—7 %. Членом може бути кожний український громадянин (ка) в Ч. С. Р. Вписове 10 Кч. Пай 100 Кч., який можна вносити ратами по 10 Кч. щомісячно. Близьчі інформації подає Правління.

Адреса: Svépomočná záložna Ukrajinců.
„Trudova Spilka“, Praha-VII., Rudolfova tř. 4:

85-00

Від Редакції.

Редакція прохає шановних Авторів надсилати свої рукописи чітко переписаними, по можливості на машині, й конче на одній стороні карток.

Коротким статтям, розміром не більше 3 сторін, Редакція дає перевагу перед довгими. Статей з продовженнями Редакція засадничо не містить.

Редакція залишає за собою право змінювати, скорочувати й виправляти переданий до її розпорядження матеріал.

Непринятих рукописів Редакція не звертає і з приводу них у переписку не вступає.

Чергове число журналу замикається 20-го числа кожного місяця.

Від Адміністрації.

«Студентський Вістник» виходить у перших днях кожного місяця.

Ціна: в Чехословаччині — 1 число — 4 Кч., 3 числа — 11 Кч.

За кордоном — 1 число — 15 ам. центів.

Ціна оголошень: 1 стор. — 300 Кч, $\frac{1}{2}$ стор. — 200 Кч, $\frac{1}{4}$ стор — 125 Кч, $\frac{1}{8}$ стор. — 75 Кч, $\frac{1}{16}$ стор. — 50 Кч.

Помешкання Редакції та адміністрації:

Praha III., ul. Pavla Švandy ze Semčic č. 11.

Поштова адреса:

Praha, hlavní pošta, příhrádka č. 411, «Studentský Věstník».

Гроші посилати на адресу:

Praha, Živnostenská banka «CESUS», (Stud. Věstník).

STUDENTSKÝ VĚSTNÍK

orgán Ústředního Svazu Ukrajinského Studentstva (CESUS)

vychází jednou za měsíc v Praze.

Redakce a administrace:

Praha III., ul. Pavla Švandy ze Semčic č. 11.

Přípisy zasílati na: Praha, hlavní pošta, příhrádka č. 411.

Účet u Živnostenské banky pro «CESUS».

Předplatné: 1 výtisk Kč. 4.— 3 výtisky Kč. 11.—.

Cena insertů: $\frac{1}{1}$ str.— 300.— Kč., $\frac{1}{2}$ str.— 200.— Kč., $\frac{1}{4}$ str.

— 125.— Kč., $\frac{1}{8}$ str.— 75.— Kč., $\frac{1}{16}$ str. 50.— Kč.

Друкарня «ЛЕГІОГРАФІЯ», Прага.